

Session 1, Thursday 14.3.2024, 13.15-15.15:

Kehollisuus ja käsin kosketeltava tieto (Tieteiden talo: 208)

Siiri Savinotko : Koskettava arkisto: virikehaastattelu affektiivisten ja ruumiillisten kokemusten tutkimusmenetelmänä

Käsin kosketeltava materia saa koskijassaan aikaan affektiivisen kokemuksen, jonka tutkiminen vaatii luovuutta ja kekseliäitä menetelmiä. Ruumiiden, materian ja tunteiden väleissä virtaavia affekteja on vaikeaa pukea sanoiksi ja kuitenkin ne kiinnittyvät lähtemättömäksi osaksi materian kanssa toimimista. Arkistoaineistojen materiaalisuutta koskevassa aineistonkeruussa olen joutunut pohtimaan, miten saisin otteen usein tiedostamattomien ruumiillisten ja affektiivisten kokemusten merkityksistä. Tutkimuksessani koskettava arkistoaineisto on paitsi kosketuksen kohteena, myös käyttäjäänsä liikuttava voima niin fyysisesti kuin tunteiden tasolla. Pohdin puheenvuorossani sitä, miten materian kanssa kosketuksissa olemisen merkityksiä voidaan tutkia. Esitelmässäni tuon esille materiaan kytkeytyvien kokemusten tutkimiseen liittyviä oivalluksia ja hankaluuksia omassa aineistonkeruuprosessissani. Keskityn erityisesti virikehaastatteluun affektiivisten ja ruumiillisten kokemusten tutkimusmenetelmänä. Tutkimuksessani virikehaastattelu tuo arkistomaterian osaksi haastattelutilannetta, vuorovaikutukseen sekä haastateltavan että haastattelijan kanssa. Arkistoaineisto virikkeenä mahdollistaa haastateltavalle arkistomaterian kanssa tapahtuvan kohtaamisen reflektoidun haastattelutilanteessa sen sijaan, että kokemus täytyisi palauttaa mieleen ilman virikkeen tarjoamaa johtolankaa. Affektiiviset ja ruumiilliset kokemukset ovat kuitenkin haastattelutilanteissa osittain sanallistamisen ulottumattomissa, mikä tuottaa aineistonkeruun kannalta tallentamiseen liittyvän ongelman. Ratkaisua olen etsinyt haastattelujen videoinnista, jolloin keskustelun lisäksi tallentuu sanallistamatta jäävä ruumiillinen vuorovaikutus, jota virikehaastattelussa materian ja haastateltavan (tai haastattelijan) välillä tapahtuu. Aineistoni koostuu vuoden 2023 lopussa kerätyistä laadullisista haastatteluaineistosta, jonka informantteina toimivat arkistoja käyttävät tutkijat. Akateemisten tutkijoiden lisäksi haastattelin myös muunlaista arkistotutkimusta tekeviä arkistonkäyttäjiä, kuten sukututkijoita. Esitelmäni liittyy tekeillä olevaan arkistojen materiaalisuuden merkityksiä käsittelevään artikkelikäsitteilykirjoitukseen, joka on osa informaatiotutkimuksen oppiaineen pro gradu -tutkielmaani.

Elina Seye : Tanssijan tieto ja sen tallentaminen

Esitelmäni käsittelee toteuttamaani videosarjaa, joka valottaa senegalilaista sabar-tanssiperinnettä paikallisen asiantuntijan kertomana ja havainnollistamana. Olen tutkinut tätä samaa perinnettä ja kokenut välillä hankalaksi kuvata sanallisesti tai graafisin keinoin sitä tietoa, jonka itse olen omaksunut suurelta osin käytännön tanssituntien kautta ja tanssitilanteita havainnoiden. Vaikka tutkijana voin avata sanallisesti omia havaintojani ja myös omia kehollisia kokemuksiani, erityisesti tanssiliikkeiden ja muiden fyysisten eleiden kuvailu yksiselitteisesti on huomattavan hankalaa. Lisäksi akateemiset julkaisut väistämättä korostavat tutkijan analyttistä näkökulmaa, ja paikallisten asiantuntijoiden tieto omasta perinteestään jää helposti jonkinlaiseksi

raaka-aineeksi, jonka vasta tutkija ”jalostaa” tieteelliseksi tiedoksi. Muun muassa näistä syistä päädyin ehdottamaan pitkäaikaiselle tanssiopettajalleni, Senegalin kansallisbaletin nykyiselle johtajalle Pape Moussa Sonkolle, että toteuttaisimme videoprojektin, jossa hän kertoisi sabar-tanssiperinteestä omasta näkökulmastaan. Videosarjaan tuli myös kaksi osaa, jossa Sonko ja kansallisbaletin tanssijat ja muusikot esittävät käytännön esimerkkejä sabar-tansseista ja niitä säestävistä rytmeistä.

Pohdin esitelmässäni videosarjan tuottamisen prosessia, erityisesti sitä, millaista tietoa siinä onnistutaan välittämään. Videosarjan sisällöt eivät olleet itselleni uutta tietoa, vaan kaikki siinä esitetty on muotoiltu kirjalliseen muotoon omassa väitöskirjassani ja myös joidenkin muiden tutkijoiden teksteissä. Kuitenkin videosarja välittää tätä lähtökohtaisesti samaa tietoa todennäköisesti huomattavasti tehokkaammin kuin yksikään tutkimusteksti. Erityisesti tanssitut ja soitetut esimerkit ovat helpommin ymmärrettäviä kuin niitä vastaavat sanalliset kuvaukset ja/tai graafiset kuvaajat. Kuitenkin videosarjan tieteellisyys on helppo asettaa kyseenalaiseksi, sillä siitä puuttuu teoreettinen kehystys eikä esitetyn tiedon tuottamisen menetelmiä avata. Onko se siis vain tallenne tanssija-asiantuntijan tiedosta vai voidaanko sitä tarkastella tutkimusjulkaisuna? Tältä pohjalta esitelmäni laajenee pohtimaan myös tieteellisen tiedon kriteereitä ja akateemisen julkaisemisen konventioita sekä näiden kautta keskustelua tiedon ja tieteen dekolonisaatiosta.

Johanna Latva : Kaljuuden tuntu ja sen tutkiminen

Konferenssiesitelmässäni tarkastelen, millaisia tuntoaistimuksia kaljuus kehollisena kokemuksena hiuksettomuuden kokeneissa naisissa aiheuttaa ja miten nämä tulevat ilmi heidän arjessaan. Esitelmässäni hyödynnän etnologian väitöskirjani artikkelia *Miltä kalju(us) tuntuu?* – Hiuksettomien naisten keholliset aistikokemukset kaljuudesta (*Jargonia* 41/2023), jossa tutkin teemakirjoituksissa ilmeneviä hiuksettomien naisten aistikokemuksia. Teemakirjoitukset ovat osa SKS:n kanssa toteuttamani *Kaljut naiset* -keruun aineistoa. Aineistossani on hiuksensa sairauden tai sen hoidon takia menettäneiden sekä omaehtoisesti hiuksettomien kokemuksia. Esitelmässä esittelen tutkimukseni tuloksia, mutta myös reflektoin artikkelin tutkimusprosessia ja tuon esille mitä merkitystä on aistituntemusten tutkimisella. Tuntoaistin ja kosketuksen kautta havainnoimme ja koemme maailmaa. Erilaiset kosketuksen muodot ovat merkittävä sanattoman viestinnän väline ja koskettamiseen sekä tuntoaistimiseen liittyy erilaisia kulttuurisia, mutta myös henkilökohtaisia käytäntöjä ja merkityksiä. Tutkimukseni mukaan naisten kaljuus ei ole vain muutos ulkonäössä ja ”esteettinen haitta”, vaan myös tuntoaistimukset ja arki muuttuvat hiuksettomuuden myötä. Esimerkiksi pääläen suojana käytettävät huivit ja peruukit voivat haitata vapaa-ajan viettoa tai toisaalta hiostavan peruukin käyttämättömyys altistaa muiden kiinnostuksen lisäksi naisten fyysisen koskemattomuuden rikkoutumiseen, kun muut haluavat koskea paljasta päätä. Tutkimusprosessin myötä kävi ilmi, että aistikokemukset ovat usein moniaistisia. Samoin havainnoin, että tuntoaistimuksia on vaikea sanoittaa. Jouduin muun muassa pohtimaan mitä tunteminen varsinaisesti on ja missä tilanteissa kirjoittajat tarkoittavat sillä juuri tuntoaistimukseen liittyvää kokemusta. Aineistoni kokemukset ovat nimittäin hyvin yksilöllisiä. Pohdinkin esitelmässäni myös sitä, mikä on tutkijan merkitys (tunto)astikokemusten tutkimisessa ja miksi niitä on hankaluuksista huolimatta tärkeää tutkia ja tuoda niiden vaikutuksia näkyviksi suuremmalle yleisölle.

Eerika Koskinen-Koivisto ja Kristiina Korjonen-Kuusipuro : Affektit ja kehollinen tieto: affektikortit tunteiden ja aistikokemusten tarkastelussa

Affektiivista eli tunteiden ja ruumiillisten kokemusten kautta syntyvää tietoa on usein vaikea sanoittaa ja tavoittaa. Yhtäältä on kyse henkilökohtaisista ja intiimeistä kehollisista kokemuksista, toisaalta jaetuista kulttuurisista merkityksistä. Kehitimme SENSOMEMO-tutkimushankkeessa affektikortit esineisiin liittyvien tunteiden, aistikokemusten ja muistojen tarkasteluun. Testasimme ja tutkimme korttien käyttöä erilaisissa yhteyksissä ja huomasimme, että ne toimivat myös muunlaisten tunnepitoisten tilanteiden ja arkisten kehollisten käytäntöjen tarkastelussa. Tässä esitelmässä avaamme, kuinka affektikortit toimivat ja mitä ryhmässä toteutetussa korttityöskentelyssä tapahtuu. Pohdimme myös, millaista tietoa affektikorttien kaltainen käsin kosketeltava työkalu voi tuoda esiin ja miten tällaista tietoa voidaan tutkia ja hyödyntää.

Listening and giving voice to more-than-human world (Tieteiden talo: 505)

Justin Armstrong : Toward An Ethnography of Non-Human Agents, or How to Talk About Things That Don't Talk

In recent years, there has been a move in anthropology (and the social sciences in general) to turn our attention to the relative significance of more-than-human agents in our research and writing (Bryant 2010, Pétursdóttir 2013, Harman 2018). Building on this shift, I ask—from a distinctly practical perspective—how we might begin to (re)consider these deeply embedded elements of our work as interlocutors/collaborators in their own right, and not simply as human ‘accessories’. Here, landscapes, ecofacts, artifacts, and socio-psycho resonances are folded into the realms of concrete ethnographic inquiry to form productive sites of cultural understanding. In essence, these entities become newly authenticated ethnographic subjects. Drawing from years of my own research on remote islands, I suggest a practical methodology for reconsidering the relevance of these types of non-human centered engagements and entanglements. How, for example, might we ‘interview’ non-human aspects of our field sites? What sorts of ethno-phenomenological ‘data’ can we collect from a sense of place? What rights, if any, do objects have as anthropological research subjects? How can we sit with/in a non-human reality as ethnographers? My goal here is not to reinvent object relationships, rather I hope to open a dialogue around the ways in which we might reconsider the productive potential for more-more-than human/human collaborations and interventions in anthropology and beyond.

Oliwia Murawska : Empirical Posthumanism. Doing Ethnography in a Posthuman World

Although posthumanism has arrived in the ethnographic disciplines, there is still uncertainty with regard to the methodological implementation and feasibility of its post-dualist, post-anthropocentric, post-humanist, and perspectivist demands. My paper addresses these uncertainties and asks what ethnographers can do to participate in the posthumanist project or to continue it: What empirical methods are available to them for this purpose and how must existing ones be transformed?

Using my empirical posthumanist field studies on Kashubia – on a calling lake and attuned sand – I present methods that have proven successful in collecting and analysing the material as well as representing the results, such as a Stimmung-centred or sensory ethnography, methodological anthropomorphism, or the aestheticisation of the research process. Furthermore, I discuss how the empirical posthumanist approach affects the quality of the knowledge collected and what research ethical implications it has. Ethnography and posthumanism can, according to my first thesis, complement each other to form an empirical posthumanism: While ethnography is a suitable tool to explore posthuman phenomena in everyday life and to test the theoretical assumptions of posthumanism, posthumanism brings more-than-human into the centre of field research and integrates it into the ethnographic process. Finally, my second thesis is that ethnographers have always possessed a posthuman sensibility that best prepares them for the posthuman turn. This posthuman sensibility is a reaction to the *conditio humana* that comes to the fore in field experience and empirical material, which states that humans have always been entangled with the more-than-human world.

Sara Zaman, Eugenia Castellazzi and Johanna Ylipulli : Cities in the world multiple: research methods for becoming-with the more-than-human

Despite calls in urban planning and design literature for multispecies justice and inclusivity, the city is still a prime example of human dominion over nature. At the same time, cities are inhabited, created, and limited by more-than-humans. Donna Haraway's intervention of multispecies worlds prompted researchers to consider the possibilities of becoming-with "ontologically heterogenous partners... in relational material-semiotic world building" (2016: 12-13). To follow nonhuman practices, Anna Tsing proposed using non-textual media to overcome the limitations of verbal language (2018). These and other contributions help outline our understanding of a more-than-human ethico-onto-epistemology, and the need to extend our concern to the worlds of those who coinhabit our world. Multispecies worlds require a critical eye from sustainability researchers, who must begin to untangle their current understandings of concepts including justice, green design, and sustainable growth. What does it look like to explore these world-building relationships, and how can it be done with those with whom we ostensibly cannot speak? In this presentation, we take up this question via creative dramabased methodologies and technological methods. For example, technologies such as immersive virtual reality and mobile small video cameras enable empathizing and exploring alternative perspectives or complete sense-scapes (Ross 2004, Äijälä 2021). We also explore Forum Theatre and role play methods for liberation and social justice, and its potential for exploring our entanglements with more-thanhuman worlds (Österlind, 2011; Steele et al., 2019). As we dive into these approaches, we consider their roles as part of more-than-human research practice.

Monien äänten ja merkitysten kulttuuriympäristö (Tieteiden talo: 504)

Katja Mäkinen : Polyspatiaalinen toimijuus: kulttuuriperintökokemus kansalaisten osallistumista tukemassa

Alustuksessa tarkastellaan sitä, miten kulttuuriperintö ja sen kokemuksellinen kohtaaminen voi edistää kansalaisten osallistumista myös kulttuuriperintösfäärin ulkopuolella. Se pohjautuu etnografiseen tutkimukseen kulttuuriperinnön kokemisesta Euroopan unionin kulttuuriperintöpolitiikan viitekehyksessä. Tarkastelu kohdistuu Euroopan kulttuuriperintötunnukseen, joka on keskeinen instrumentti EU:n kulttuuriperintöpolitiikassa. Tutkimusaineisto on kerätty osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen kautta Italiassa Euroopan kulttuuriperintötunnuksen saaneissa museossa.

Alustuksessa kysytään, mitä merkityksiä vierailijat antavat osallistumiselle ja miten he liittävät sen museossa kohtaamaansa kulttuuriperintöön. Kulttuuriperinnön kokemista tarkastellaan polyspace-käsitteen avulla, joka tuo yhteen affektiivisia, kehollisia, moniaistisia ja kognitiivisia kokemuksia. Käsite korostaa kulttuuriperinnön monikerroksisia merkityksiä ja suuntaa huomion henkilökohtaisiin kokemuksiin, joita tietty kulttuuriperintö herättää, mutta jotka samanaikaisesti ylittävät temporaalisia ja spatiaalisia rajoja.

Polyspace-käsite kohdistaa huomion myös ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen ja auttaa siten selvittämään, miten haastateltavat liittävät kulttuuriperintökokemuksiaan käsityksiinsä osallistumisesta. Haastattelujen pohjalta alustuksessa kehitelläänkin polyspatiaalista toimijuutta, joka käsitteellistää osallistumista konteksteissa, jotka ylittävät tilallisia tai ajallisia rajoja.

Analyysi osoittaa, että intensiiviset kokemukset kulttuuriperinnöstä voivat inspiroida osallistumista yhteiskuntaan. Kohtaamiset museon kulttuuriperinnön kanssa herättivät haastateltavissa empatiaa ja solidaarisuutta tilallisten ja ajallisten rajojen yli.

Haastateltavien käsitykset osallistumisesta voidaan jakaa kahteen temaattiseen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä koostuu keskusteluista, jotka koskivat liikkuvuutta, geopoliittisia skaaloja, Eurooppaa, Euroopan integraatiota ja kansalaisuutta. Toinen ryhmä koskee affekteja, empatiaa ja sosiaalisia suhteita. Kaikki nämä teemat voidaan tulkita polyspatiaalisen toimijuuden osatekijöiksi.

Alustuksessa pohditaan myös sitä, kuinka etnografinen tutkimus ja sen pohjalta kehitetty polyspace-käsite voivat tehdä näkyväksi eri toimijoiden kokemuspohjaista tietoa tietystä paikasta ja sen kulttuuriperinnöstä. Tilallisen ja affektiivisen käänteen yhteen tuova polyspace-käsite voikin syventää osallistumistutkimusta tuomalla uutta valoa osallistumisen henkilökohtaisiin merkityksiin ja ei-institutionaalisiin osallistumisen muotoihin ja paikkoihin.

Terhi Ainiala, Pia Olsson, Helena Schulman ja Karoliina Valalehto : "Eikö teitä hävetä"? – Paikan menettäminen paikkasuhteen murroksena

Paikkojen merkitykset muotoutuvat moninaisissa kulttuurisissa, sosiaalisissa ja historiallisissa prosesseissa. Samalla ne muodostuvat suhteessa muuhun ympäristöön, sen näkymiin, toiminnallisuuksiin ja esteettisyyteen (Olsson, Ainiala & Juhonen 2023).

Olemme Voiman paikka -hankkeessa kysyneet helsinkiläisiltä heitä voimaannuttavista paikoista sekä selvittäneet, millaisin kielellisin tavoin näitä paikkoja nimetään. Moninaisten voiman paikkojen kuvausten lisäksi näkyy saamissamme kyselyvastauksissa myös paikkojen menetyksen herättämät tunteet. Tiettyjä voiman paikkoja on nostettu esiin kollektiivisesti, koska niihin kohdistuu menetyksen uhka. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi Malmin lentokenttä ja Katajanokan Matruusinpuisto. Tämän havainnon myötä olemme erikseen laatineet kyselyn, joka käsittelee Stansvikin metsää ja siihen liittyvää ajankohtaista menetyksen pelkoa.

Näiden kolmen esimerkin pohjalta tarkastelemme kaupunkilaisten suhdetta itselle tärkeän paikan menetykseen tai menetyksen uhkaan. Paikan menetykseen liittyy surua, väittelyä ja epäuskoa mutta myös toimintaan aktivoivaa energiaa. Ajatuksemme voiman paikasta perustuu käsitykselle ihmisen ja paikan vuorovaikutuksesta, jossa paikan toimijuus on osaltaan rakentamassa paikkasuhdetta. Kysymme, mitä menetetään, kun menetetään itselle tärkeä paikka, ja miten menetys heijastuu ihmisen yleisempään paikkasuhteeseen.

Ymmärrämme kulttuuriympäristön Kulttuuriympäristöstrategian mukaisesti ”yhteisön ja ihmisten muistin perustaksi” (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014), moninaisena ja eri tavoin eri ihmisille avautuvana. Aineistossamme kulttuuriympäristö kiinnittyy tiiviisti kaupunkisuunnitteluun, mutta lähtökohtana ovat kaupunkilaisten kokemukset itselle tärkeästä ympäristöstä ja siinä tapahtuvista muutoksista. Se kertoo kaupunkilaisten tavoista arvottaa omaa lähiympäristöään ja heijastaa heidän tapojansa määrittellä kulttuuriympäristöä. Samalla se ottaa kantaa määrittelyvaltaan: se kertoo osallisuuden ja ohittamisen kokemuksista sekä osallistumisen hyväksytyistä ja torjutuista muodoista.

Helena Teräväinen : Kulttuuriympäristön paikallinen muuttuminen

Esityksessäni käsittelen Lapuan kaupungin keskustaajaman kulttuuriympäristön muutosta viimeisten n. 60 viime vuoden aikajana ja nostan esiin eri tahojen arvokkaaksi päättämiä kohteita.

Mitä on pidetty arvokkaana? Kenen kokemus on kulloinkin ollut tärkein tekijä? Yhteiskunnan ja elinkeinojen muuttuminen ovat vaikuttaneet näkyvästi rakennettuun kulttuuriympäristöön. Kuinka rakennuslainsäädännön muutokset 1956 ja 2000 (kaavoitus), ovat vaikuttaneet rakennetun ympäristön arvottamiseen ja onko prosesseista tullut moniäänisempiä?

Arvokkaana pitämisen voi todentaa rakennusperintöselvityksistä, tai siitä, onko jokin rakennus päätetty korjata vai purkaa. Erilaisia selvityksiä ovat yleensä tehneet julkiset tahot kuten

museovirasto, seutukaava- ja maakuntaliitto sekä kunta. Miten näissä selvityksissä on huomioitu asukkaiden ääni tai selkeästi edes ns. kunnan ääni?

RKY 2009 mainitsee valtakunnallisesti arvokkaina kohteina Lapuan tuomiokirkon ympäristöineen, Lapuan Patruunatehtaan ja Lapuan rautatieaseman. Näistä patruunatehtaan aluetta (vuodesta 1923) ei koskaan mainittu missään aiemmissa selvityksissä tai luetteloinneissa historiallisesti arvokkaana ennen kuin kaupunki osti alueen ja muutti sen käyttötarkoituksen. Tuomiokirkko ja rautatieasema ovat olleet monen tason huomion ja suojelun kohteena.

Ajallisena lähtökohdana tälle vertailulle on 1960-luku, koska silloin Lapualla päätettiin vuonna 1924 rakennetun kaupungintalon isosta korjauksesta. Talon perustukset olivat vajonneet, mutta sitä ei purettu ja korvattu uudisrakennuksella, vaan ne paalutettiin 1966 erittäin kalliisti. Asemakaavaan sijoitettiin kaupungintalon laajennusta varten uudisrakennuksen ala, mutta sitä ei koskaan rakennettu. Samoihin aikoihin rakennettiin kuitenkin kaupungintalon lähialueelle moderni linja-autoasema. Se oli 1979 yksi kolmesta arkkitehtuurikohteesta, jotka Lapualta mainitaan arkkitehtuurikriitikko Asko Salokorven kirjassa ”Matkailijan Suomea, arkkitehtuurinähtävyyksiä reittien varrella”. Kaksi muuta tuossa teoksessa mainittua rakennusta eli tuomiokirkkoja rautatieasema ovat vielä jäljellä, mutta linja-autoasema purettiin pitkän prosessin jälkeen vuonna 2015.

Rakennetun ympäristön arvokkaita kohteita nostettiin aiemmin esiin valtionhallinnon taholta, mutta Lapuan patruunatehdas on esimerkki, joka katsottiin säilyttämisen arvoiseksi ensin paikallisella tasolla, uudenlaiset äänet nousivat esiin. Kiinnostavaa on, että kuitenkin alueelta on yli 20 vuotta haluttu purkaa yksi suojeltu rakennus (Ruokala v.1924), jonka kunnossapito on kokonaan laiminlyöty. Katsotaan rinnakkain Vanhan Paukun Ruokalaa ja Lapuan kaupungintaltoa, jotka nyt kumpikin toivottavasti juhliivat satavuotiasta olemassaoloaan. Keskustelussa odotan monialaisia ja -tasoisia näkemyksiä arvon merkityksestä kulttuuriympäristössä.

Susanna Tyrväinen : Seinäjoen Aalto-keskus ja kulttuuriympäristön arvot, merkitykset ja intressit

Kulttuuriympäristöt kietoutuvat eri hallinnonsektorien, ihmisten ja yhteisöjen toimintaan monin tavoin, mutta esimerkiksi rakennussuojelu kohdistuu vain valittuun osaan kulttuuriympäristöstä. Valinta perustuu tutkimukseen, sovittuihin kriteereihin ja totuttuihin käytäntöihin. Suojelurakennukset ovat usein tärkeitä myös yksityisille ihmisille ja yhteisöille sekä virallisten määrittelyjen mukaisesti että muunlaisin merkityksin ja tulkinnoin.

Esitykseni perustuu valmisteilla olevaan museologian väitöstutkimukseeni. Sen aiheena on Seinäjoen Aalto-keskus, joka on rakennettu arkkitehti Alvar Aallon suunnitelmin 1960–1980-luvuilla kirkon, kunnan ja valtion palveluja varten. Sittemmin kokonaisuus on arvotettu ja määritelty kulttuuriperinnöksi ja rakennussuojelukohteeksi. Samalla se on toiminut arjen, toiminnan ja kokemusten paikkana. Sitä on tultu ihaillemaan ympäri maailman. Se on kohdannut myös kritiikkiä. Sitä on käytetty Seinäjoen imagon rakentamiseen. Se on vaikuttanut kaupunkisuunnitteluun. Ihmiset ovat olleet ja ovat edelleen vuorovaikutussuhteessa Aalto-

keskukseen osana arkipäivän toimintaa ja kokemuksia – tässä ja nyt, menneitä muistellen, tulevaisuuteen suunnaten.

Lähestyn Aalto-keskusta arvojen, merkitysten ja intressien kautta, sillä ne ovat keskeisiä kulttuuriympäristötoiminnassa ja -keskustelussa. Ne kietoutuvat ympäristösuhteeseen. Ne ohjaavat valintoja ja toimintaa. Niillä perustellaan päätöksiä. Ne voivat vaihdella ajasta, asiayhteydestä ja toimijasta toiseen. Kiinnostukseni kohdistuu erilaisiin, vaihtoehtoihin, toisiaan täydentäviin ja ristiriitaisiinkin näkemyksiin. Kysyn myös, miten toimijoiden erilaiset hallinnolliset, kokemukselliset ja muut kulttuuriympäristökäsitykset voidaan saada esiin ja kohtaamaan myös käytännön tasolla.

Tutkimukseni asemoituu kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen traditioon. Sovellan työssäni toisaalta Laurajane Smithin ajatuksia kulttuuriperinnön aineettomuudesta, diskursiivisuudesta ja auktorisoidusta perintödiskurssista, toisaalta Rodney Harrisonin muotoilemaa dialogista mallia. Jälkimmäisessä kiinnitetään huomiota aineettomuuden lisäksi myös aineellisen olemuksen mahdollisuuksiin, tarjoumaan sekä objektien affektiivisiin ominaisuuksiin ja rooliin vuorovaikutuksessa. Aalto-keskus kulttuuriympäristönä ja tutkimuskohteena sisältääkin sekä fyysisen että sosiaalisen, kulttuurisen ja symbolisen maailman.

Laura Puolamäki : Kurajuhlia ja pallosalamoita. Turvetuotantoalueen merkitys kulttuuriympäristönä Kihniön Aitonevalla

Humanistisen ympäristöntutkimuksen alalle sijoittuva tapaustutkimus tarkastelee maailmanpolitiikan paikallisvaikutuksia Aitonevan suoalueella, Kihniön valtionpuistossa.

Aitonevan kuvataan olleen ”suurelta osin melkoisen vesiperäistä, aivan puutonta suota”. Muutos luonnonmaisemasta teollisuusmaisemaksi alkoi, kun alueella käynnistettiin teollinen turvetuotanto jatkosodan aikaista energiapulaa ratkaisemaan vuonna 1942. Kuluneen 80 vuoden aikana Aitonevalla on syntynyt ja osin jo kadonnut laajimmillaan 800 henkilön teollisuusyhteisö, sotavankileiri, varavankilan siirtola sekä edellä mainittujen vaiheiden muistoa kantava kulttuuriperintöyhteisö. Turpeenosto päättyi Aitonevalla vuonna 2016. Teollisen turvetuotannon tueksi syntynyt tutkimustoiminta on vaihtunut vuosikymmenten varrella metsäntutkimukseen, suoluonnon ennallistamiseen liittyvään tutkimukseen ja suon hiilitaloutta koskevaan tutkimukseen julkisen diskurssin ja poliittisten käännösten myötä.

Turveteollisuutta tarkastellaan usein tuotantomäärien, läheisten vesistöjen ekologisen tilan, ilmastovaikutusten tai energiateollisuuden innovaatioiden kautta. Näiden aineistojen valossa rakentuva kertomus kuvaa suon luonnon ja teknologian välisen vastakkainasettelun kenttänä. Turveteollisuutta ylläpitävän yhteisön, ja sen hallussa olevan paikallisen tiedon kautta rakentuu toisenlainen kertomus. Tässä kertomuksessa suo on ennen kaikkea kulttuuriympäristö.

Turvetuotantoalueen merkitystä kulttuuriympäristönä ei tarkastella alueiden käyttöä suunniteltaessa. Sen vuoksi niiden merkitystä kulttuuriympäristönä ei myöskään tunneta selvityksissä tai tutkimuskirjallisuudessa. Tämä tapaustutkimus valottaa turvetuotantoalueilla

katveeseen jääneen tiedonlajin, paikallisen tiedon, mahdollisuutta laajentaa energiapolitiikan vaikutusten ymmärtämistä osana lähiympäristöämme.

Moniäänisyys ja äänettömyys terveyden ja hyvinvoinnin määrittelyissä (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kulmahuone)

Kia Liimatainen: Vammaisten ihmisten äänet työelämäkeskusteluissa

Väitöstutkimuksessani tutkin, miten vammaiset ihmiset kokevat työelämään siirtymisen. Tarkastelen tekijöitä ja käytänteitä, jotka mahdollistavat ja estävät vammaisten ihmisten työskentelyä sekä sitä, miten he merkityksellistävät työn. Tutkimukseni perustuu haastatteluaineistoon, jonka olen kerännyt syksyllä 2023. Haastattelin 17:ta eri tavoin vammaista ihmistä ja keskustelin heidän kanssaan työelämään siirtymisestä ja työelämästä. Lisäksi palaan haastateltavieni pariin keväällä 2024 yhteiskehittävän työpajan tai kyselyn tiimoilta. Työpajassa tai kyselyssä esittelen heille alustavia tulkintoja aineistosta ja kysyn heiltä itseltään arvioita ja mielipiteitä analyysistä. Tarkoituksena on tehdä analyysiä yhdessä haastateltavien kanssa.

Tarkastelen vammaisuutta yhteiskunnallisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana ilmiönä. Vammaisuuden sosiaalisen mallin mukaan vammaisuus on yksilön ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutuksellinen tila, joka huomioi vammauttavat esteet. Samalla malli sivuuttaa yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet eikä sen avulla pääse tarkastelemaan arkielämän kulttuurisia käytänteitä, jotka myös luovat vammaisuutta. Yhdistänkin vammaisuuden teoretisoinnissa myös vammaisuuden kulttuurisen mallin, joka keskittyy esimerkiksi "normaaliuden" ja vammattomuuden kyseenalaistamiseen ja selvittää, kuinka normalisoinnin ja epänormalisoinnin käytänteet vaikuttavat vammaisuuteen.

Työ on merkittävä hyvinvoinnin lähde ja siirtymä sinne on vaativa kulttuurinen tilanne. Vammaiset ihmiset kohtaavat siirtyessään työelämään poikkeavia haasteita, kuten ennakkoluuloja työpaikan sosiaaliseen ympäristöön tai kohtuullisten mukautusten kalliista hinnoista. Samalla käsitykset työelämästä ja sen vahvasta painotuksesta yhteiskunnallisen osallisuuden toteutumisessa rakentavat sosiaalista normia, joka on vaikea saavuttaa terveyttä ja vammattomuutta korostavien asenteiden ja oletusten vallitessa.

Esityksessäni pohdin, millaisia ääniä haastattelemani vammaiset ihmiset tuovat esiin ja kuinka minä tutkijana huomioin ne. Reflektoin tekemiäni haastatteluja ja pohdin keväällä toteuttamaani työpajaa tai kyselyä. Lisäksi käsittelen sitä, miten vammaisten ihmisten ääniä voitaisiin kuulla enemmän työelämässä ja yhteiskunnassa sekä, miten niitä voitaisiin hyödyntää.

Sirkka Komulainen: Sivuutettuja ääniä? Velan 'ääni' tutkimuksen kohteena

Tutkijan yksi eettinen tehtävä on avata, purkaa ja uudelleenrakentaa merkityksenantoja yhteiskunnassa varsinkin silloin, kun niihin liittyy yksilöiden elämismaailmoja kolonisoivia vallan

rakenteita. Tällöin 'äänien' tarkastelulla on merkitystä laajasti yhteiskunnassa ja käytännössä, mm. yhdenvertaisuuden toteutumisessa hyvinvointipalveluissa (esim. Komulainen, 2020).

Vapaaehtoista lapsettomuutta eli velautta ilmiönä on tutkittu jonkun verran Suomessa ja maailmalla (esim. Raitala, 2022). Tutkimuksissa velojen kokemuksia on tarkasteltu yleensä kyselymenetelmin, tai kertomuksina ja puhetapoina. Tällöin mahdollisia valtarakenteisiin liittyviä positioita voivat olla velan 'äänien' representaatio kaikessa moninaisuudessaan globaalina ihmis- ja itsemääräämisoikeuskysymyksenä (Buser, 2022; Waisberg, 2017) tai toisessa ääripäässä sivuuttaminen marginaalisena kuriositeettina.

Sivuuttamista voi tapahtua myös silloin, kun velaa lähdetään valtavirrasta käsin ikään kuin puolustamaan esimerkiksi syrjinnän kohteena. Valtavirtaisesta näkökulmasta käsin velat ovat verrattain viime aikoina 'löydetty' vähemmistöryhmä perhelaatikon ulkopuolelta. Usein tutkimuskysymyksissä samoin kuin mediassa velaudelle on etsitty syitä. Tällöin jo tutkimuksen lähtökohtana voi olla kyse asenteellisesta, normatiivisesta toiseuttamisesta verrattuna lisääntymisnormiin.

Velautta, mukaan lukien velan 'ääntä' tutkimuksen kohteena voisi tarkastella myös kokonaisvaltaisemmin transsendentaalisena eli ajassa kerrostuneena (Komulainen, 2023; Miettinen ym., 2010). Tutkimusasetelmissä – kuten haastatteluissa – velojen subjektiivisista kokemuksista voi tehdä teoreettisia yleistyksiä. ”Fenomenologia ei (...) rajoitu kuvaamaan yksilötietoisuutta, vaan sen avulla voidaan lähestyä kysymyksiä niin sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta kuin hyvin monimutkaisista merkitysrakenteista, kuten tieteestä, uskonnosta tai moraalista” (emt., 11). Velauden ja velojen äänen tutkimuksessa on edelleen tilaa uudennaisille tutkimuskysymyksille.

Kasper Kouvo: Moniäänisiä käsityksiä lukiolaisten hyvinvoinnista

Tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni pohjautuvassa esitelmässä tarkastelen lukiolaisten hyvinvointiin liittyvien käsitysten moniäänisyyttä. Tutkimuksen aiheena ovat lukiolaisten kokemukset ja uskomukset uupumisesta ja palautumisesta lukio-opiskelussa sekä se, millaisiin laajempiin merkityksenantojärjestelmiin uupuminen liittyy. Tutkin aihetta erityisesti luontokokemuksen kautta pohtien, mikä on luonnossa olemisen vaikutus uupumukselle ja palautumiselle. Aineistona käytän lukiolaisten lukiotarina-kirjoituksia, joiden avulla selvitän, miten nuoret ovat kokeneet opiskelunsa ja miten he kuvaavat uupumustaan ja sen syitä. Lisäksi kerään aineistoa toimintatutkimuksen ja yhteiskehittämisen keinoin. Selvitän Sirpa Arvosen kehittämän Metsämieli-menetelmän avulla toteutettujen säännöllisten luontokokemusten vaikutusta palautumiseen ja hyvinvointiin. Tutkimuksen keskeiset kysymykset liittyvät ympäristön vaikutuksiin hyvinvointiin ja ympäristön vaihdoksen vaikutuksiin hyvinvointiin.

Esitelmässäni kuvaan juuri hyvinvointikäsitteen moniäänisyyttä alustavien havaintojeni pohjalta. Pyrin tuomaan nuorten äänen kuuluviin ja erityisesti sen, miten nuoret itse ymmärtävät rasittumisen, palautumisen, stressin ja uupumisen. Hyvinvointia tutkitaan nuorten hyvinvointina

lukiotyöympäristössä ja toisaalta holistisesti lukiolaisen hyvinvointina heidän elämässään lukioaikana.

Lisäksi kerron, kuinka kerätty aineisto on vuorovaikuttanut itse hyvinvointikäsitteen ymmärtämiseen. Kysymys on eräänlaisesta soveltavasta etiikasta. Hyvinvointikäsite saa erityisiä kaikuja lukioympäristössä.

Nina Väkeväinen: Lääkärien ja potilaiden äänet vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden sterilisaatioprosesseissa

Suomessa osa vapaaehtoisesti lapsettomista henkilöistä tahtoi hakeutua pysyvän ehkäisykeinoon tarjoavaan sterilisaatiotoimenpiteeseen ennen 30 ikävuotta. Tämä ei ole yleensä kuitenkaan mahdollista, sillä suomalaisen sterilisointilain mukaan henkilöllä, jolla ei ole merkittäviä terveydellisiä syitä sterilisaatioon hakeutumiselle, ehtona toimenpiteen toteuttamiselle on 30 vuoden ikä tai 3 lasta yksin tai yhdessä puolison kanssa (Sterilisointilaki 1970/283). Lakia on kritisoitu yksilöitä holhoavaksi, koska alle 30-vuotiaan lapsettoman yksilön omaa harkintakykyä ei pidetä riittävänä perusteena toimenpiteen toteuttamiselle eikä näin ollen myöskään päätökselle omasta pysyvästä lapsettomuudesta. Sterilisointilain kriteerien lisäksi kritiikkiä ovat herättäneet myös lääkäreiden asenteet. Mediassa etenkin vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat kuvailleet lääkäreiden suhtautuneen sterilisaatiopyyntöönsä kielteisesti, vaikka laissa määritellyt kriteerit toimenpiteelle olisivat täyttyneet (esim. Yle.fi 5.7.2017; Yle.fi 26.8.2022).

Tekeillä olevaan etnologian ja antropologian alaan sijoittuvaan väitöskirjatutkimukseeni pohjautuvassa esityksessä tarkastelen vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden sterilisaatioprosesseihin liittyvää moniäänisyyttä. Esityksessäni selvitän ensinnäkin millaisia merkityksiä vapaaehtoisesti lapsettomat itse antavat sterilisaatiolle ja millaisia tekijöitä sterilisaatioon hakeutumisen taustalla on. Lisäksi tarkastelen sitä, millaisia näkemyksiä lääkäreillä on sterilisaatiosta vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden ehkäisymenetelmänä. Esityksessä kohdistan huomioni erityisesti potilaiden ja lääkäreiden näkemysten eroihin ja yhtäläisyyksiin pyrkimyksenäni selvittää, missä määrin potilaiden ja lääkäreiden äänet tavoittavat toisensa ja kuinka osapuolten välinen ymmärrys toimenpiteen merkityksistä rakentuu.

Tutkimukseni pohjautuu vuosina 2021–2023 vapaaehtoisesti lapsettomilta henkilöiltä sekä sterilisaatioprosessin parissa työskenteleviltä lääkäreiltä kerättyyn teksti – ja haastatteluaineistoon, jota tarkastelen lähiluvun sekä temaattisen analyysin avulla.

Sukupuoli kansatieteessä ja etnologiassa nyt ja menneisyydessä (Tieteiden talo: 207)

Sara Lundén : TILDA JA TEKNOLOGIA - MENNEISYYDEN ÄÄNIÄ SUKKANAUHALAATIKOSTA

Esitelmäni aiheen Tilda ja teknologia lähtökohtana on museoaineisto, jonka tulkitseminen on haastanut miettimään menneen ajan työtapoja ja -välineitä sekä yhteisön dynamiikkaa.

Dynamiikkaa siinä mielessä, että kyse on naisten käsityöstä, jota ei mielletä teknologiseksi osaamiseksi.

Tilda Ulvo (1862-1956) syntyi Alajärvellä ja asui perheen perustettuaan Soinissa. Tilda eli tavallista mökkiläisen elämää ja arkea, mutta tituleerasi itseään rohkeasti nauhakutojaksi. Tilda Ulvolta on säilynyt Tampereen historiallisten museoiden kokoelmissa poikkeuksellisen laaja, lähes 60 nauhan, kokoelma. Tilda on ollut paitsi nauhakutojana mestari myös kuvioiden varioija. Tilda kutoi perinteisten ässäväärien ja lohenpyrstöjen lisäksi omia kuviomalleja ja kehitti teknisiä yksityiskohtia. Tildan nauhakudontataidosta kertova aineisto on laajuudessaan erinomainen esimerkki työvälineen haltuunottamisesta, osaamisen kehittymisestä ja tekijän intohimosta taitamaansa tekniikkaa kohtaan.

Näkökulmani on kokempohjainen. Museoaineiston tulkitseminen kutojan ja suunnittelijan työtapoja ja -välineitä käyttämällä antoi oivalluksia siitä millaista tietotaitoa Tildan kutomiin nauhoihin sisältyy. Käytännön tekemisen kautta ymmärsin Tildan tekemiä teknologisia ratkaisuja. Tutkiessani Tilda Ulvon nauhoja olen pohtinut tiedon muodostamisen ja esittämisen prosessia ja sitä miten puhun Tildan asiantuntijuudesta ja teknologisesta osaamisesta. Miksi tekstiilistä puhutaan tietyllä tavalla ja minkälaiset asiat eivät ole, tekstiilistä tai naisten käsityöstä, puhuttaessa tarkastelun kohteena tai pääosassa. Miten kulttuuriperintöä, naisten osaamista ja tietotaitoa määritetään ja tulkitaan. Minkälaisista asioista vaietaan tai ei huomata puhua.

Työryhmän puheenvuorossa käsittelen seuraavia kysymyksiä

- minkälaista Tildan osaaminen oli ja minkälaisia taitoja hän hallitsi
- mitä osaamisesta tuli merkityksi muistiin, kenen toimesta ja ketä varten
- miten Tilda käytti ja sovelsi teknologiaa
- yhteisön dynamiikka ja yksilön toiminta
- Tildan mahdollisuudet yhteisölliseen osallisuuteen, tekijyyteen ja toimijuuteen
- äänen antamisen ja näkyväksi tekemisen keinoja.

Aleksi Eskelinen : Naisten ja miesten suomalaisuutta – sukupuolen merkitys Suomen kansallismuseon kokoelmien lahjoittajaprofiileissa vuosina 1921–1970.

Suomen kansallismuseo avattiin itsenäistymisen kynnyksellä vuonna 1916. Se hallinnoi taustaorganisaationsa, Muinaistieteellisen toimikunnan, kanssa valtiollisia museokokoelmia, joiden kautta suomalaisuuden narratiiveja tutkittiin, tulkittiin ja kerrottiin yleisölle. Tutkimuksen keskiössä olleet tieteenalat arkeologia, kansatiede ja kulttuurihistoria lähestyivät suomalaisuutta yksinomaan antikvaarisen tutkimusperinteen näkökulmasta, joten museokokoelmien ja rakennettujen narratiivien välinen yhteys oli nykyisiin erittäin tiivis.

Suomalainen museokenttä on muuttunut sadan vuoden aikana hyvin miesvaltaisesta alasta hyvin naisvaltaiseksi alaksi. Radikaali muutos luo selkeän tarpeen museoinstituution tutkimukselle sukupuolihistoriallisesta näkökulmasta. Museotyöntekijän rooli menneisyyskuvan portinvartijana ja vallankäyttäjänä on niin ilmeinen, että museoinstituutiota tarkastelevan tutkijan katse kohdistuu usein juuri työntekijän näkökulmaan. Samaan aikaan on tärkeää tunnistaa, että museoiden menneisyyskuvan taustalla on myös suuri joukko lahjoittajia, jotka ovat osallistuneet aktiivisesti yhteisen menneisyyskuvan rakentamiseen.

Suomen kansallismuseon näyttelyt rakentuivat sen historian alkutaipaleella nykyistä vahvemmin museon omien kokoelmien perustalle. Kokoelmien kartuttaminen ostojen kautta oli resurssien puutteen takia vähäistä, joten yksityisillä lahjoittajilla oli paljon valtaa siihen, millaiseksi museon kokoelmat muodostuivat. Esitelmässäni tarkastelen sukupuolen vaikutusta Suomen kansallismuseon esihistoriallisten, historiallisten ja kansatieteellisten kokoelmien lahjoittajien profiileihin. Kysyn, miksi ihmiset lahjoittivat esineitä museon kokoelmiin, miten lahjoittajien tausta vaikutti lahjoituksen sisältöön ja poikkesivatko kokoelmat toisistaan tässä suhteessa. Esitelmän tavoitteena on herättää pohdintaa siitä, kenen ääni Suomen kansallismuseon kokoelmista heijastuu ja kuinka se tulisi ottaa huomioon museotyössä nykyisin.

Arja Turunen : Sukupuoli kansatieteellisen tutkimuksen kohteena ja tuotteena

Teemat, joita kansatieteessä on perinteisesti tarkasteltu, ovat viime vuosina alkaneet kiinnostaa myös historiantutkijoita samalla kun historiantutkimuksessa on alkanut yleistyä erilaisten muistitieto- ja perinneaineistojen käyttö. Tarkastelen esitelmässäni kansatieteellisten, muistitietoon pohjaavien aineistojen sisältöä ja kansatieteellisen tutkimuksen historiaa sukupuolen näkökulmasta. Olen kirjoittamassa tekeillä olevaan sukupuolihistorian kokoomateokseen artikkeleita kansatieteellisten aineistojen ja tutkimustradition historiasta sukupuolen näkökulmasta. Tarkastelen artikkelissa, millaista tutkimusintressiä varten aineistot ovat muodostuneet, miten sukupuoli on niissä huomioitu ja millaista tietoa ne tarjoavat sukupuolihistoriasta kiinnostuneelle tutkijalle. Pohdin sitä, miten kansatieteellinen tutkimus on vaikuttanut sukupuolihistoriaa koskeviin käsityksiin.

Esimerkiksi väite, että naisten arki on huomioitu tieteellisessä tutkimuksessa vasta feministisen tutkimuksen etabloitumisen myötä, ei kansatieteessä pidä paikkaansa, koska naisten tekemät käsityöt ja naisten kansanpuvut ovat olleet keskeinen tutkimuskohde 1800-luvulta lähtien. Naisten työntekeä koskevan tutkimuksen kautta kansatiede on osallistunut ”vahvan suomalaisen naisen” myytin rakentamiseen osoittaessaan, että ”naiset ovat aina tehneet töitä”. Tätä tulkintaa on kansatieteessä myös tietoisesti pyritty tuottamaan. Toisaalta kansatieteellisen tutkimuksen sisältämä ”sukupuolisokeus” on aiheuttanut sen, että useista naisten elämään kuuluvista ilmiöistä kuten lasten hoidosta tai pyykin pesusta ei ole tehty tutkimusta eikä kerätty tietoa.

Esittelen esitelmässäni artikkelin sisältöä ja toivon yleisöltä kommentteja siitä, mihin suuntaan artikkeleita tulisi muokata.

Ildikó Lehtinen : Naistutkija kentällä. Miesnäkökulma naiseuteen

Tutkimuskohteena on marien käsitys sukupuolirooleissa yhteisössä. Patriarkaalisesta yhteisöstä ollen kyse, kysyn, kenellä on valtaa yhteisössä ja lähimmin perheessä? Onko miehen valta symbolinen? Onko nainen alistettu vai itsenäinen toimija ja miksi? Metodina on tapaustutkimus, joka paljastaa lähihistorian aikana tapahtuneita muutoksia.

Marit asuvat laajalla alueella aina Volgan mutkasta Uralin tyveen asti ulottuvalla alueella. Tässä kirjoituksessa keskityn itämareihin, joiden asuma-alue käsittää Tatarstanin ja Baškortostanin marikylät. Aineisto perustuu haastatteluihin, joita olen tehnyt vuodesta 1987 lähtien aina vuoteen 2019.

Otteeni on osittain autoetnografinen. Clifford Geertzin mukaan olen pitänyt tiedonantajia varsinaisina tietopankkeina. Venäjällä oli varsin haastava haastateltavien "löytäminen". Olen saanut kokea, miten naiset ja miehet asennoituivat eri tavalla naistutkijaan samalla paljastaen omia käsityksiään naisen roolista ja merkityksestä yhteisössä.

1. Neuvostovallan aikana (1987–1992) nuoret puoluesihteerit joutuivat välittäjäksi tutkijan ja yhteisön välillä. Useimmiten nuori mies päätyi ehdottamaan omaa isoäitiään haastateltavaksi. Pukujen saralla nainen oli asiantuntija ja vahva itsenäinen toimija. Tiedonantaja saattoi olla myös yhteisön kunnioittama kotiseuduntutkija, joka oli tavallisesti miespuoleinen. Miehet mitätöivät täysin naisten merkitystä historian kulussa. Sen sijaan äidin muistoon nojaten heillä oli selkeä käsitys naisen pukeutumisesta ja sitä ohjaavasta normistosta.
2. Venäjän aikakaudella (1992–2019) jouduin itse valitsemaan haastateltaviani. Tiedot olen saanut joko kaupan tai opettajakunnan kautta. Tiedonantajiksi valikoitui vahvoja naisia, joilla oli toisinaan valta määrätä perheenjäsenistä ja jopa uskonnollisesta suuntauksesta. Lisäksi johdonmukaisesti olen pyrkinyt haastattelemaan myös miehiä, joilla oli Pierre Bourdieun käsitettä käyttäen symbolinen valta. Usein heräsi kysymys, onko mies edelleen vahva toimija vai onko kysymys ainoastaan symbolisesta vallasta ja siitä, että nainen on varsinainen toimija.

Anna Talasniemi : Sauna, alastomuus ja sukupuoli

Sauna on monille suomalaisille itsestäänselvyys, jonka merkityksiä pysähdymme harvoin miettimään – etenkin kriittisesti. Suomalaiseen saunaperinteeseen kiinteästi kuuluvan alastomuuden tematiikka tuo mukanaan kysymyksiä mm. ruumiillisuudesta, sukupuolesta, seksuaalisuudesta, erilaisten vähemmistöjen huomioimisesta, perinteen merkityksestä ja vallasta. Saunomisen tilallis-materiaaliset ja ajalliset järjestelyt kertovat vallanjaosta, sukupuolittamisesta ja binäärisestä sukupuolijärjestyksestä sekä tukevat heteronormatiivisuutta.

Saunaa ja kestäväää kehitystä käsitelleen Tule tekemään saunatulevaisuutta -kyselyn (2021) vastaukset kertovat perinteen ja fyysisen ympäristön ylläpitämisen vallanjaon ja sukupuolittamisen haastamisen tarpeesta. Vastaukset toisaalta toistavat vahvaa kulttuurista kertomusta tasa-arvoisesta saunasta ja yhtä lailla puhuvat monista yhdenvertaisuuden haasteista saunakulttuurissa. Vastaukset kuvaavat nykyisen yleisten saunojen kulttuuriin ulossulkevan ei-

binäärisiä ihmisiä ja binäärisiä transihmisiä. Vastaukset myös tuovat esiin naisiin kohdistuvan häirinnän, joka kytkeytyy naisen ruumiiseen liitettyihin kulttuurisiin käsityksiin. Vaikka alastomuuteen liitettyjen merkitysten määrä ja valikoima on hyvin runsas, liitetään alastomuus hyvin usein seksuaalisuuteen sekä biologisen ja sosiaalisen sukupuolen ymmärrykseen, kokemukseen ja sääntelyyn.

Millaisia muutoksia suomalaiseen saunaperinteeseen kaivataan? Millä tavoin tavoin sauna-alastomuutta voisi lähestyä, kun ajatellaan kulttuuriperintöä aktiivisena tekemisenä ja merkityksenannon prosessina? Miten tulevaisuutta rakennetaan saunassa? Olen työssäni kiinnostunut saunasta ruumiillisena ja moniaistisena keskustelun paikkana, ja järjestän saunadialogeja, jotka ovat yhdistelmä fasilitoitua keskustelua ja saunan moniaistisuutta vahvistavaa saunotusta. Ammennan metodologiassani sekä tulevaisuudentutkimuksesta että ns. dialogisen taiteen käytännöistä. Tähän mennessä toteuttamieni saunadialogien perusteella sauna koetaan mielikuvitusta ja merkitysten jakamista edistävänä paikkana ja saunadialogitilaisuudet voivat toimia kulttuuriperinnön kriittisen tarkastelun sekä saunatulevaisuuden luomisen välineenä.

Session 2 (morning), Friday 15.3.2024, 9.00[9:30]-11.00:

Kehollisuus ja käsin **kosketeltava tieto** (Tieteiden talo: 207)

Antti-Ville Villén : Olfaktorisen kulttuurintutkimuksen askelia

Ihmistieteissä on 2000-luvulla ryhdytty puhumaan ja kirjoittamaan ”aistikäänteestä” ja moniaistisista kokemuksista. Ihmisen kokemukset ovatkin aina moniaistisia, mutta samalla myös aisteja arvotetaan eri tavoin. Olipa kysymys antropologiasta tai mediatutkimuksesta, moniaistisuus tyypistyy usein näkö- ja kuuloaistiin, kehollisten tuntemusten ja liikkeiden tullessa tärkeysjärjestyksessä seuraavina. Makuaisti on huomion keskiössä silloin tällöin kulttuurisen ruokatutkimuksen nimissä, kun taas hajut jäävät aistihierarkian pohjalle ja usein huomiotta.

Hajut ovat silti olennainen ja arkinen osa ihmisten elämää. Ympäristöillä ja kotitalouksilla on omat tuoksunsa, päästöistä ja parfyymeista puhumattakaan. Hajuilla on lisäksi kielelliset ja epistemologiset ulottuvuutensa: suomi on yksi harvoista kielistä, jolla ”haistatellaan”, ja usein vieraat tai ”alemmiksi” mielletyt väestöryhmät leimataan pahanhajuisiksi.

Tavoitteenani on moniaistisen ja materialistisen kulttuurintutkimuksen täydentäminen ja kehittäminen painottamalla hajujen asemaa merkitysten muodostamisessa ja tiedontuotannossa. Kiinnitän huomiota hajuihin osana laajempia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia risteymiä sekä kulttuuristen identiteettien ja erojen rakentumista. Esitelmässäni hahmottelen yleistä teoreettis-metodologista työjärjestystä ”olfaktoriselle kulttuurintutkimukselle” pohtimalla hajujen käsittelyä fiktion ja taiteen keinoin, erilaisten ympäristöjen hajujen merkityksellistämistä sekä olfaktoristen ilmiöiden yhteyksiä sosiaalisiin identiteetteihin. Erityisenä huomion kohteenani on kävely tai muu kuljeskelu olfaktorisen kulttuurintutkimuksen metodina niin sattumanvaraisen kuin järjestelmällisenkin havainnoinnin osalta. Esitelmässäni hyödynnän syyskuussa 2023 Norjassa järjestetyn kokeellisen työpajan osana toteutetun ”olfaktokävelyn” tuloksia.

Sanna Lillbroämda-Annala ja Päivi Leinonen : Liikuttava Linnakaupunki. Kävelyhaastattelut kehittyvän kaupunginosan tutkimuksessa

Linnakaupunki on Turun Linnalta pohjoiseen päin levittyvä kaupunginosa, jossa on käynnissä intensiivinen muutosprosessi. Aluetta rakennetaan pääosin asuinkäyttöön, mutta sen eteläkärkeen on kaavoitettu kulttuuripalvelujen alue. Valmistuessaan Linnakaupungin alueella tulee asumaan ja työskentelemään tuhansia asukkaita. "Hyvinvoinnin suunniteltu, koettu ja aistittu sosio-materiaalisuus Turun Linnakaupungissa" -hankkeessa meitä kiinnostaa, miten tälle uudelle, mutta vanhassa kaupunkimaisemassa sijaitsevalle kaupunginosalle rakentuu merkityksiä alueen asukkaiden, suunnittelijoiden sekä alueella työskentelevien tai siellä liikkuvien ihmisten kokemuksissa. Selvitämme, millaisista tekijöistä kaupunkilaisten arki Linnakaupungin alueella muodostuu huomioiden moninaiset ympäristötekijät, ajalliset kerrokset ja arjessa liikkumisen. Tutkimme, miten tätä ympäristöä voitaisiin suunnitella tukemaan alueen erilaisten asukkaiden ja toimijoiden hyvinvointia aisti- ja tunnekokemusten avulla. Pohdimme, mistä hyvä asuinympäristö rakentuu ja kenelle Linnakaupunkia rakennetaan. Olemme keränneet aineiston kävelyhaastatteluiden ja GoPro-kameroiden avulla haastatellen alueen asukkaita, alueella työskenteleviä sekä suunnittelijoita. Hankkeen tavoitteena on myös rakentaa käyttökelpoinen malli eri osapuolten yhteisymmärryksen lisäämiseksi jo suunnitteluvaiheessa.

Etnologian päiville tarjoamamme esitelmä rakentuu yhden tai useamman toteutuneen kävelyhaastattelun reitille, jonka avulla tarkastelemme paitsi hankittua aineistoa, myös metodologiaa itsessään. Haastatteluiden metodologinen ulottuvuus ja niiden sisällöt muodostavat mielenkiintoisen yhdistelmän, jossa liikkuminen ankkuroi aistikokemukset haastateltavan valitsemiin paikkoihin. Tarkastelemme reittivalintoja kehollisuuden kautta, kiinnittäen huomiota aistien ja tunteiden tihentymisiin ja merkityksiin. Pohdimme, miten tutkimusmetodi vaikuttaa tuloksiin; ketkä haastatteluihin osallistuvat ja miten mukana kannettava kamera, joka useimmiten on puettu haastateltavan ylle, voidaan kokea sekä liikkumista mahdollistavana että rajoittavana elementtinä. Mitä erityispiirteitä videoaineiston käyttöön liittyy verrattuna perinteisiin haastatteluihin? Pohdimme, mitä lisäarvoa aineistonkeruun metodi, kävelyhaastattelut ja niistä saadut tuotokset, tuovat aistitutkimukseen ja kaupunkiympäristöjen kehittämiseen.

Laura Seesmeri : Minä ja meduusan muisti

Kun kuljin syksyisellä saarella vai kuvittelinko vain kaiken?

Esitelmäni liittyy taidelähtöisen maisemaetnografian tutkimuseetokseeni ja tutkimushankkeeseeni "Erään saaren muotokuva". Kysyn, millaisen saaren pystyn piirtämään tutkimuksessa esille käyttäen erilaisia lähteitä osana aistimellista ja taidelähtöistä tutkimusotetta. Miten aineisto, havainnot ja analyysi tuovat puhtaimmin esille kokemusta saaresta ja muistoihin arkistoitua affektiivisuutta?

Tuon keskusteluun etnografian, jota tehdään kohteesta, joka ei puhu; saaresta nimeltä Borstö. Esittelen monipuolista tutkimusaineistoa saaresta ja arkistoaineiston, autoetnografisen aineiston

ja kenttätyöaineiston vuoropuhelua. Pohdin, mitä on tutkijani kehollisuus osana saaresta tietämistä ja asettautumista sen tilallisuuteen ja monilajiseen verkostoon.

Konkreettisenä esimerkkinä nostan esille syksyisen vierailun saarella ja kohtaamiseni meduusojen kanssa. Meduusat, aallot, liukkaat kalliit ja pimenevä taivas tulivat osaksi kenttätöitäni ja myöhemmin keskusteluja siitä. Miten nuo hetket ja meduusat osana saaren muistia ovat osa saaren muotokuvaa ja esitystä siitä? Käyn kehollista keskustelua meduusojen kanssa ja ehdotan yhteiseksi analyysiksemme rytmillistä videopoeettista analyysiä. Hyödynnän esitelmässäni runollista multimodaalista otetta kera tekstin, äänen, liikkuvan kuvan ja nuotinoksen.

Kaisa Nissi : Keho, kärsimys ja kääntymyksen kokemus

Esitelmän taustana on työn alla oleva kulttuuriantropologian tutkimus, jonka aiheena on Suomessa kristillisen herätyksen saaneet, pakolaistaustaiset ihmiset ja näiden kokemus maailmankuvan muutoksesta. Tässä esitelmässä tarkastelen kääntyneiden pakolaisten kärsimystä suhteessa uuteen uskonnolliseen maailmankuvaan kehollisen kokemuksen kautta.

Useilla pakolaistaustaisilla on taustassaan vaikeita traumaattisia kokemuksia ja henkilökohtaisesti kohdattua väkivaltaa tai kidutusta. Kipu ja trauma ovat asioita, joiden kanssa yksilön on elettävä ja selviydyttävä eteenpäin. Pohdin esitelmässä, miten tämänkaltainen kipukokemus esitetään ja kulkee mukana, ehkä muuttuu uuden uskonnollisen maailmankuvan kautta. Painopisteenä on kehollinen kärsimys ja sen kautta syntyvät merkitykset. Trauma ja kärsimys voivat olla paitsi fyysisistä kipua ja paranemista, myös kokemuksen tiedollista käsittelyä ja elämäkokemuksellista kerrontaa. Nämä limittyvät uskonnollisen kerronnan ja kehollisten ja aistittujen kokemusten kanssa. Kehon traumat ja aistikokemukset voivat saada uusia tulkintoja osana uutta maailmankuvaa. Miten kärsimystä selitetään ja kokevatko ihmiset parantumista kääntymisen jälkeen? Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat, psyykkisesti epävarmassa ja vaikeassa tilanteessa olevat ihmiset voivat olla uskonnollisessa ristiriidassa menneen ja uuden välissä. Edellisiin näkökulmiin kytkeytyy sekä henkinen että fyysinen kipu ja kärsimys, joita aistien kautta eletään.

Työn teoreettisena taustana on kehopainotteinen (sensomotorinen) traumaterapia väkivaltatyössä. Lähestyn traumatisoituneiden kipua ja kehon uusia merkityksiä tiedollisen, kehollisen ja nämä yhdistävän kokemuksellisen näkökulman kautta. Tutkimus pohjautuu uskontotieteellisille ja antropologisille kääntymisen teorioille ja yhdistää näihin traumatisaation ja pakolaisuuden tutkimuksen.

Mariana Scholzova : Wild Plastics CANCELLED

With the impending threat of the climate crisis, more academic attention is being focused on the environmental efforts of communities and initiatives. This paper examines the role of the relationships of environmental volunteers with the landscape as the main motivator for their participation in conservation and protective activities. It uses plastic as the framing concept that determines and questions anthropological themes related to the nature-culture dichotomy, the study of waste and discarding practices, and environmental stewardship. Moreover, it explores the role of non-human elements through the concept of landscape ethnography. In this research, non-human agents were incorporated into the participant observation as equal actors to the humans, offering a new outlook on interconnected relationships in the landscape. Research was conducted through participant observation along the Norwegian coastline while working as a volunteer for "In the Same Boat," a non-governmental organization focusing on remote coastal beach clean-up. This thesis concludes that participation in environmental volunteering with the organization helps build intimate relationships with the landscape, which in turn aids in the motivation for performing the hard physical labour of collecting plastic waste. Moreover, the effects of volunteer experiences of the land's autonomy spill over into the volunteers' perceptions of the environment and their individual relationships with the landscape. It explores their activity as an imprint on the landscape, be it positive, and delves deep into the issue of nature-making through the process of cleaning. Plastic and the landscape act as the underlying agents motivating and facilitating this change.

Paula Palanco Lopez : "Negotiating" with soil microbes: more-than-human communication as a method.

Despite the long tradition of "Pasteurian" anti-microbial practices in industrialised societies (Latour, 1993), various actors in these societies are becoming more and more aware of the interdependence between human and microbial worlds (Lorimer, 2020). However, these human-microbe relationships are not easy or straightforward. Microbial entities such as fungi, bacteria, or viruses are an essential part of life processes, but they can also ruin harvests, make us sick and even kill us. Human societies all over the world rely on antimicrobials as a structural way of dealing with microbes (Chandler, 2019), but this war-like approach is causing problems of its own, affecting not only human health but also the health of the planet.

This paper discusses the initial methodological approach of my PhD project, in which I explore these issues in the context of antimicrobial resistance (AMR) and soil biodiversity. Based on the preliminary questions and findings of my fieldwork with permaculture practitioners in Finland, I will explore the materialisation of an alternative approach to relating and living-with microbes. In my project, I suggest that it is possible to 'negotiate' with microbes, dealing with our tensions in a non-hierarchical, more-than-human way. For this, I will engage with theories of more-than-human communication, exploring the possibilities that it offers when applied to the microbial world. Using concepts such as biosemiotics (Hoffmeyer 2008) and perspectivism, I will present a method

of knowing and engaging with microbes by 'consciously anthropomorphising' them, reflecting on their potential for negotiating AMR-related tensions with the microbial world.

Alicja Staniszevska : Attuning and Sensing with – Ethnography with Ticks as Undesirable Non-humans

Ticks, despite their small size, hold key significance in the context of my research. They act as vectors for various illnesses and are influential in shaping human behaviour and perceptions of the environment. Furthermore, ticks serve as symbolic representations of broader ecological and health concerns related to climate change, making them a critical focus in understanding the intersection of human and non-human agency. In this presentation, I critically assess my experiences and methodological considerations, comparing them with the literature on methodology in multi-species research with a primary focus on ticks and accompanying microorganisms. In this presentation, I explore the methodologies I use in my research in Finland, which involves human participants of immigrant backgrounds and non-human participants – ticks. The study employs a multi-method approach, including participant observation, in-depth interviews, mapping of sensory experiences during forest walks, sound recordings as well as attention to assemblages and form (Tsing, 2014). Through these methods, I aim to capture the connections between humans and non-human beings, emphasising the agency and unique perspectives of nonhuman participants. In my research practice, I also aim to encourage human research participants to take part in attuning and listening with the more-than-human participants. It is my response to multiple ethical challenges I recognise in research about the agency of and interactions with problematic and undesirable non-human actors in social ecosystems. I ask how can I, as an anthropologist access meanings within the worlds of ticks, their connections, and the significance and correlations they hold for human societies.

Monien äänten ja merkitysten kulttuuriympäristö (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kordelinin sali)

Leena Lahdenvesi-Korhonen: Maisematietoisuus, osallisuus ja elinkeinotoiminta kunnan kulttuuriympäristöohjelman kontekstissa

Kunnan kulttuuriympäristöohjelma on työkalu paikallisen maisema- ja kulttuuriympäristötietoisuuden lisäämiseksi, yhteisten tavoitteiden, tahtotilan ja alueen kehittämiseksi. Ohjelmatyöllä viranomaiset sekä paikalliset asukkaat, yhteisöt ja elinkeinoelämä yhdessä kokoavat vapaaehtoisen kuntansa näköisen suunnitelman ja linjauksen paikallisen elinympäristön kehittämisestä, maiseman ja kulttuuriympäristön huomioimisesta kaikessa sitä koskevassa toiminnassa. Kun ympäristöministeriö alkoi laatia kulttuuriympäristöohjelmien laadintaan kannustavaa opasta 2000-luvun alussa, kunnallisia ohjelmia oli valmistunut noin 70. Nykyisellään kulttuuriympäristöohjelma on noin sadalla kunnalla ja ne ovat vakiinnuttaneet asemansa kulttuuriperintö- ja ympäristöhallinnossa.

Tapaustutkimus tuottaa ymmärrystä ja selvittää, millainen merkitys kulttuuriympäristöohjelmityöllä ja sen prosesseilla voi olla elinkeinoelämän maisematietoisuuden heräämisessä, vahvistumisessa ja sen myötä muutoksessa sitä huomioivaksi, hoitavaksi ja hyödyntäväksi toiminnaksi. Tutkimus antaa vastauksia siihen, miten työkalua ja sen ohjeistusta tulisi edelleen kehittää elinkeinoelämän maisematietoisuuden ja osallisuuden varmistamiseksi. Tuloksien avulla voidaan edistää elinkeinoelämän ja yrittäjien maisematietoisuutta myös monessa muussa kuin kulttuuriympäristöohjelmien kontekstissa. Tietoisuuden synty voi johtaa parhaimmillaan yrittäjien toteuttamiin kulttuurimaisemaa hyödyntäviin kestäviin tuotteisiin ja palveluihin. Siten samalla se mahdollistaa myös lisäresurssia kulttuuriympäristön hoitoon ja sen arvo- ja ominaispiirteiden säilymiseen. Tutkimuksen metodologisena lähestymistapana on tapaustutkimus kokemuskäytännöstä. Tutkimuksen kohde ja havaittu haaste maisematietoisuudesta ja myös sen puutteesta elinkeinotoiminnassa on näyte laajemmasta ilmiöstä. Tutkimuksessa on myös selkeitä osallistavan toimintatutkimuksen piirteitä ja sille luonteenomainen spiraali, sillä tavoitteena on vaikuttaa aktiivisesti tutkimuskohteeseen, elinkeinoelämän maisematietoisuuden heräämiseen.

Ilona Hankonen : Kahtia jaettu ympäristö? Kulttuuri- ja luonnonympäristön käsitteet ja arjen maisemat

Kulttuuriympäristön käsite on omaksuttu Suomen hallinnolliseen kielenkäyttöön pohjoismaisesta ympäristöhallinnon käsitteistöstä. Se määritellään useimmissa hallinnollisissa teksteissä tarkoittamaan ympäristöä, joka on syntynyt ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen tuloksena. Käytännössä kulttuuriympäristöksi määritellään yleensä rakennettu ympäristö sekä maaseudun kylä- ja viljelymaisemat.

Tuoreimmassa, vuonna 2021 toteutetussa kulttuuriperintöbarometrissa kansalaiset ilmaisivat pitävänsä luontoa keskeisenä osana suomalaista kulttuuriperintönä. Tämä koetusta ympäristöstä kumpuava näkemys ei kuitenkaan täysin välity osaksi kulttuuriympäristöä koskevia hallinnollisia lähestymistapoja. Luonnonympäristöjä pidetään lähinnä luonnonvara- ja luonnonsuojelupolitiikan kysymyksenä, jolloin kansalaisten moninaiset luontoa koskevat kokemukset ja kulttuuriset jäsenyydet jäävät vähälle huomiolle.

Kyvyttömyys nähdä luontoa kulttuurisena ympäristönä ilmenee moninaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Se vaikuttaa metsäkonfliktien taustalla, rajaa näkökulmia talousmetsiin ja luonnonsuojelualueisiin, vaikuttaa kaupunkiluontoa koskevan päätöksenteon taustalla ja tuo aineksia myös rakennettua ympäristöä koskeviin keskusteluihin. Esityksessä käsitellään aihetta sekä hallinnon tuottamien aineistojen että luonto-kulttuuri-dikotomian synnyttämää moninaista problematiikkaa ilmentävien tapausesimerkkien kautta.

Donna Haraway tarjoaa luonnon ja kulttuurin käsitteet yhdistävää luontokulttuurin käsitettä tuomaan päivänvaloon kahtia – luontoon ja kulttuuriin – jaetun todellisuuden tuottamia katveita. Tämä ja muutamat muut uusmaterialistisen ja posthumanistisen käänteen mukanaan tuomat käsitteelliset työkalut ovat auttaneet tutkijoita näkemään kulttuuriympäristökysymyksiä uusin

silmin. Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen jalkauttaminen hallinnollisiin käytäntöihin on kuitenkin edelleen ratkaisua odottava haaste.

Helena Kangasmäki : Huonekalu kulttuuriperintönä ja arjen esineenä: Askon 1950-luvun muotoilu

Vuonna 2022 aloitetussa etnologian alan väitöskirjassa tutkin 1950-luvun suomalaista taideteollista huonekalumuotoilua kulttuuriperintöprosessin ja materiaalsen kulttuurin tutkimuksen näkökulmista. Selvitän, miten jälleenrakennuksen aikakauden modernin muotoilun ihanteista ja muotoilutuotteista on tullut suomalaista kulttuuriperintöä. Jälleenrakennuskauden suomalainen taideteollinen muotoilu on poikkeuksellisen kiinnostava ilmiö. Silloin arjen esinesuunnittelu ja -valmistus sai uudenlaista sisältöä. Sodan seurauksena tarvittiin uusia asuntoja, joita sisustettiin "kauniin arjen" ihanteen mukaisesti. Aikakautta tituleerataan suomalaisen muotoilun "kultakaudeksi" ja nämä esineet ovat saavuttaneet tänä päivänä statuksen "haluttuina vintage-esineinä".

Tutkimukseni kohdistuu kotimaisen huonekaluvalmistaja Askon "kultakauden" huonekalumuotoiluun. Askon huonekalutehdas aloitti toimintansa Lahdessa vuonna 1918. Yrityksen perusajatuksena oli alusta asti laadusta tinkimätön kalusteiden sarjatuotanto ja "kalusteita kaikille" -periaate. Askon eteni sinnikkäästi eteenpäin ajan haasteita huolimatta Pohjoismaiden suurimmaksi huonekaluvalmistajaksi valmistamalla "klassikon" aseman saavuttaneita kalusteitaan etenkin 1950- ja 1960-luvuilla.

Tutkimukseni tarkastelee Askon huonekalun, arkisen käyttöesineen kulttuuriperinnöksi muodostumisen prosessia, kulttuurihistoriallista arvoa ja merkityksiä moniäänisesti musealisen kontekstin, aikakauslehtien ja mainosten muodostamien diskurssien sekä käyttäjäkokemusten näkökulmista. Tutkimustani ohjaa etnografia eli tavoitteena on ymmärtää, tulkita ja muodostaa kuvaus kulttuurisesta ilmiöstä sekä avata arkista elämäämme ja kulttuuriympäristöä, johon Askon "kultakauden" huonekalut kytkeytyvät. Kulttuuriperintö tutkimuksessani määrittyy säilyttämisen arvoiseksi materiaksi, jossa on jatkuvuutta ja ajattomuutta. Tätä perintöä Askon huonekalut edustavat muodostaen materiaalsen kulttuuriperinnön, joka heijastelee menneisyyden ja nykyisyyden merkityksiä.

Työryhmän teemaan liittyen käsittelen moniäänisyyden, aineistotriangulaation ja kontekstualisoinnin merkitystä kulttuuriperinnöksi muotoutumisen prosessissa. Tutkimuksessani Askon huonekalut näyttävät sekä kulttuurisina että historiallisina artefakteina, joihin kietoutuu nostalgisoituneitakin diskursseja. Esineiden museologista ja kulttuurihistoriallista arvoa koskevassa keskustelussa on viime vuosina painotettu esineisiin liitettyjä aineettomia arvoja ja merkityksiä, joita on tärkeää tutkia ja tallentaa. Tähän ajankohtaiseen teemaan tutkimukseni tarttuu tuoden kulttuuriympäristön materiaalisuuden kuulluksi osana kulttuuriperintökeskustelua.

Suvi Heinonen : Nykymuusikot ja elävä perinne: näkökulmia perinnemusiikkitradiioon ja interkulttuuriseen yhteistyöhön

Perinnemusiikkikulttuureilla ja niiden tarjoamilla osallisuuden ja kuulumisen kokemuksilla on merkittävää vaikutus niin tekijöidensä kuin kokijoidensa hyvinvointiin. Ammattimuusikoilla on arvokasta kokemusperäistä tietoa kulttuurisen toimijuuden prosesseista niin yksilö- ja paikallistasolla kuin kansainvälisessä yhteistyössäkin. Tutkimalla nykymusiikoiden identiteettiä ja toimijuutta sekä perinteen siirtoa perinneyhteisöissä ja interkulttuurisessa vuorovaikutuksessa saadaan arvokasta tietoa perinnekulttuurien tilasta ja muutoksista nykypäivänä. Tällä on merkitystä niin elävän perinteen suojelemisen kuin kehittymisenkin kannalta.

Artikkeliväitöskirjassani pyrin löytämään näkökulmia nykyajan tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin musiikillisen tradition omaksumisessa, välittämisessä ja uudistamisessa seuraavien kysymysten avulla: Kuinka nykymusiikoiden musiikillinen identiteetti rakentuu yksilötasolla osana yhteisöä ja interkulttuurisessa yhteistyössä? Kuinka toisesta kulttuurista/genrestä tulevan musiikoiden on mahdollista päästä osalliseksi itselleen uudesta traditiosta? Millaisia muotoja kulttuurienvälinen yhteistyö saa ja mitä roolia se näyttelee tradition kehittämisessä ja eteenpäin viemisessä? Viulistina lähestyn tutkimuskysymyksiä tutkija-musiikoiden positiosta käsin, osallistuen musiikilliseen vuorovaikutukseen tutkimustilanteissa ja opettelemalla itselleni uutta soittotyyliä autoetnografiaa hyödyntäen. Tutkimuksen kohteena ovat Kaustisen ja Shetlannin ammattimuusikot koska tehdessäni perinnemusiikintutkimuksen kenttään liittyvää pro gradu-työtäni shetlantilaisen perinneviulumusiikin koristelutekniikoista huomasin, että kaustislaisten ja shetlantilaisten pelimannien välillä vallitsee tiivis vuorovaikutus ja yhteistyötä tehdään paljon. Näiden musiikkikulttuurien keskinäistä yhteyttä ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Kummallakin pohjoisella kulttuurialueella on oma elinvoimainen perinteensä. Kaustilainen viulunsoitto pääsi vuonna 2021 Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon ja Shetlannissa vireä musiikkikulttuuri juontaa juurensa aikaan, jolloin pelimannit soittivat valaanpyyntialuksillakin.

Marjukka Piirainen : Pohdintaa kulttuurimatkailusta

Kulttuuri nähdään tänä päivänä merkittävänä mahdollisuutena matkailun edistämässä. Kulttuurimatkailu voi pohjautua esimerkiksi rakennettuihin ympäristöihin, eri taiteenlajeihin tai museoiden kokoelmiin, mutta myös aineettomaan kulttuuriperintöön, kuten perinteisiin tietoihin, taitoihin ja tapoihin. Kulttuuriperintö on osa yhteistä tiedollista ja sosiaalista pääomaa, jota tallentavat, määrittävät ja siirtävät eteenpäin niin yksityiset ihmiset, sosiaaliset yhteisöt kuin erilaiset organisaatiotkin. Kulttuuriperinnön hyödyntäminen liiketoiminnassa erilaisten tapahtumien ja matkailutuotteiden muodossa nähdään myös valtioneuvoston taholla suotavana sen työllistävien ja aluetaloudellisten vaikutusten vuoksi. Toiminnan lähtökohtana tulee kuitenkin olla kulttuuriperinnön kunnioittaminen ja negatiivisten vaikutusten estäminen sekä kestävän kehityksen edistäminen.

Kulttuuriperinnön katsotaan lisäävän hyvinvointia ja osallisuutta, minkä vuoksi on tärkeää, että mahdollisimman moni kokee sen omakseen. Esimerkiksi luonnossa liikkumisen kulttuuriin liittyy kuitenkin ristiriitoja etenkin haaskaruokintojen avulla elinkeinoaan ylläpitävien

luontokuvausryttäjäien, metsästäjien sekä muiden luonnossa liikkujien välillä. Jo hiipuneisiin elinkeinoiniin liittyvien perinteiden esittely ja niihin kytkeytyvän tietotaidon ylläpitäminen matkailutarkoituksessa ei sen sijaan herätä vastustusta, ellei kyse ole vähemmistöjen kulttuuriperinnöstä. On kuitenkin syytä tiedostaa, että se, mitä nostetaan esille, muovaa käsitystä itsestämme ja menneisyydestämme. Siksi olisi tärkeää kuunnella myös hiljaisia ääniä, jotka jäävät helposti kuulumattomiin ja tiedostaa, keiden historiaa tehdään näkyväksi ja keitä jätetään ulkopuolelle.

Tarkastelen esityksessäni yhden paikkakunnan kulttuurimatkailun kehittämissuunnitelmia perinteen- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Matkailun edistämishankkeissa kohtaavat eri toimijoiden erilaiset intressit, mutta myös näiden erilaiset resurssit. Yksittäisen matkailualan pienryttäjän ei voi välttämättä edellyttää taustoittavan ja refleктоivan toimiaan syvällisesti, mutta matkailun kokonaisuutta olisi kuitenkin tarkasteltava myös laajasta näkökulmasta. Kysyn, millaisia tavoitteita ja toimijoita suunnitelmien taustalla on sekä miten ja kenen kulttuuriperintöä on tarkoitus hyödyntää? Entä voivatko suunnitellut toimenpiteet tai niiden edelleen kehittäminen rikastuttaa paikallista kulttuuriperintöä?

Moniäänisyys ja äänettömyys terveyden ja hyvinvoinnin määrittelyissä (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kulmahuone) [\[note: session begins at 9:30\]](#)

Antti Lindfors: Lääkinnällisten sienten laadut ja yksilöllistyyvä hyvinvointi PERUTTU / CANCELLED

Tarkastelen esitelmässäni lääkinällisiä/funktionaalisia sieniä nousevana ravintolisäkategoriiana ja yksilöllistyyvän hyvinvoinnin bioteknologiana. Lääkinälliset sienet, joihin lasketaan joukko erityisesti kääpäsieniä pakurista lakkakäpään ja siilorakkaaseen, on perinteinen vaihtoehto- ja luontaislääkinällinen hoitomuoto, joka tunnetaan esimerkiksi kiinalaisesta lääketieteestä. Lääkinällisistä sienistä on tullut viime vuosina entistä suosituampi itsehoitomuoto yhtäältä uuden tieteellisen tutkimuksen sekä toisaalta sosiaalisen median kokemuskertomusten myötä.

Tarkastelen esityksessäni lääkinällisten sienten kenttää (media)etnografisesti täydentämällä sieniä koskevien mediaesitysten analyysiä haastatteluilla ja kenttätöillä. Keskityn erityisesti suomalaiseen Käpä Biotech -yritykseen, joka on lääkinällisten sienten tuotantoon, tuotekehitykseen, tutkimukseen ja (jälleen)myyntiin keskittyyvä pk-yritys, joka on voittanut palkintoja korkealaatuisten tuotteiden ja läpinäkyvän tuotantoprosessin ansiosta. Mielenkiintoni kohdistuu kentällä laajemmin käytävään keskusteluun lääkinällisten sienten laadusta ja alan (eurooppalaisesta) säätelystä tai sen puutteesta, jota lähestyn haastatteleamalla yrityksen perustajajäseniä. Hyödynnän myös sosiaalisen median (erityisesti YouTuben) aineistoja sienten vaikutuksia ja laatua koskevien keskustelujen osalta.

Kysymykseni koskee lääkinällisten sienten laadun ja vaikutusten arviointia eri toimijoiden (tuottajien, tutkijoiden, myyjien ja kuluttajien) tahoilta. Miten sienten ja niitä sisältävien tuotteiden laatua ja vaikutuksia arvioidaan puutteellisesti säädellyllä kentällä, jossa yritykset osallistuvat yhtäältä aktiivisesti alan tutkimukseen ja viralliseen säätelyyn, ja jota luonnehtii toisaalta yksilöllistyyvään hyvinvointiin ja vaihtoehtolääkintään liittyvä kokemusperäinen

auktoriteetti? Esitän sieniä koskevien arvioinnin käytäntöjen tuovan yhteen tieteellisiä, kulttuurisia, kaupallisia ja materiaalisia arvoja ja laatuja (qualia), joiden kautta voidaan avata näkökulma lääkinnällisten sienten muodostaman kentän sosiaaliseen ja poliittiseen dynamiikkaan.

Siria Kohonen: Kivun materialisoiminen ja merkityksellistäminen historiallisessa kansanparannuksessa

Sairauden, vaivojen ja oireiden sekä niiden hoitoprosessien merkityksellistämisestä ja sitomisesta potilaan maailmankuvaan on usein hyötyä erilaisissa hoito- ja parannustilanteissa. Tällainen merkityksellistäminen voi nostattaa esimerkiksi plasebovaikutuksen tehoa (Brody 2010). Plasebovaikutuksella tarkoitetaan ilmiötä, jossa mentaaliset ärsykkeet aiheuttavat fyysisiä ja neurologisia muutoksia potilaan tilassa (esim. Benedetti et al. 2005).

1800-luvun ja 1900-luvun taitteessa kansanparannus Suomessa ja Karjalassa oli moninainen, virallisen lääketieteen ulkopuolella toimiva vaihtoehtoinen hoitoperinne, johon ihmiset turvautuivat usein erityisesti maaseuduilla. Kansanparannuksen piirissä esiintyi monenlaisia konsteja, joilla sairauksille ja kivulle annettiin erilaisia merkityksiä, jotka linkittyivät ihmisten silloiseen maailmankuvaan. Myös myyttisillä merkityksillä oli suhteellisen iso rooli aikansa kansanparannuksessa.

Tässä esitelmässä käsittelen kivulle annettuja merkityksiä erityisesti loitsuihin perustuvassa ritualistisessa kansanparannuksessa. Parannusloitsuissa kivulle etsittiin tuonpuoleiseen ja myyttiseen maailmaan liittyvä selitys. Loitsuissa kipu esitettiin usein eräänlaisena materiaalisena objektina, jonka myyttinen Kiputyttö saattoi poimia käteensä, keittää kattilassa tai sulkea kiven sisään. Samantapaista kivun materialisoimista ja sen käsittelyä näkyy myös kuvauksissa käytännön toimista, joita kansanparantajat tekivät loitsimisen yhteydessä. Esitän, että kivun esittäminen materiaalisena toimi jollain lailla sen merkityksellistäjänä, mikä saattoi edesauttaa parantamis- ja paranemisprosessia.

Jani Tanskanen: Mitä on kulttuurinen mielenterveystutkimus?

Jyväskylän yliopistossa alettiin koordinoida vuonna 2014 kansallista kulttuurisen mielenterveystutkimuksen verkostoa. Sen saavutuksia ovat esimerkiksi antologia *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus* (2019) sekä monitieteinen Koneen säätiön rahoittama hanke suomalaisten mielisairaalamuistoista ja -kokemuksista. Kulttuurista mielenterveystutkimusta on myös opetettu Jyväskylän yliopistossa ja Itä-Suomen yliopistossa.

Kulttuurinen mielenterveystutkimus ei ole – ainakaan toistaiseksi – oma vakiintunut tieteenalansa eikä selkeärajainen metodologinen suuntauksensa. Tässä mielessä se rinnastuu esimerkiksi diskurssintutkimukseen, joka jakautuu monenlaisiksi keskenään erilaisiksi tavoiksi tutkia diskursiivisen piiriin kuuluvia asioita. Toisaalta erilaisia diskurssintutkimuksen harjoittamisen tapoja metodologisine yksityiskohtineen on jäsennetty huomattavasti systemaattisemmin kuin kulttuurista mielenterveystutkimusta.

Esitelmässäni pyrin vastaamaan kolmeen kysymykseen:

- 1) Miten kulttuurista mielenterveystutkimusta on tähän mennessä kuvattu ja määritelty?
- 2) Miten kulttuurinen mielenterveystutkimus tulisi määritellä?
- 3) Miten kulttuurinen mielenterveystutkimus suhteutuu sitä lähellä oleviin tutkimuksellisiin lähestymistapoihin, kuten kulttuuriseen terveystutkimukseen ja *Medical Humanities* -traditioon?

Kulttuurista mielenterveystutkimusta määrittelemällä en pyri lopettamaan aiheesta käytyä keskustelua, eikä tarkoitukseni ole esittää ikuista ja lopullista määritelmää. Päinvastoin ajattelen, että tieteellisistä käsitteistä ja termeistä, kuten myös tieteenalojen ja suuntausten määrittelyistä, tulee käydä jatkuvaa kriittistä ja reflektiivistä neuvottelua.

Moraalisesti haastavat tutkimuskohteet (Tieteiden talo: 208)

Tommi Kotonen : Kampanjakiertueella fasistien kanssa – etnografian haasteet poliittisten ääriliikkeiden tutkimuksessa

Esityksessäni käyn läpi tutkimusetiikkaan ja tutkijan paikoin ongelmalliseen rooliin liittyviä kysymyksiä tutkijan kohdatessa poliittisena ääriryhmänä pidetyn liikkeen toimijoita. Pohjaan esitykseni erityisesti Sinimustan Liikkeen parissa vuoden 2023 eduskuntavaalien aikaan tekemälleni kenttätyölle ja sen aikana tehdyille havainnoille. Aatemaailmaltaan puolue edustaa julkituloissaan fasismia, ja osa heistä on puolestaan kertonut kannattavansa kansallissosialismia. Nämä aatteet ovat erityisen voimakkaasti stigmatisoitu nykyisessä yhteiskunnassa. Toisaalta julkisuuden käsitellessä heitä kriittisesti, myös tutkijoita ja näiden motiiveja kohtaan voidaan esittää epäilyksiä. Jo kentälle menemisessä on tästäkin syystä omat mahdolliset haasteensa.

Työn lomassa vastaan tuli monenlaisia, ainakin potentiaalisesti ongelmallisia tilanteita. Paikoin tutkija joutui esimerkiksi miettimään, miten tulisi suhtautua vahingossa tai tarkoituksella esille tuotuihin ajatuksiin, jotka voi helposti tulkita kansanryhmää vastaan kiihottamiseksi. Silti väistämättä myös tutkijan on, heidän merkitysmaailmaansa ymmärtääkseen, suhtauduttava tietyllä empatialla toimijoihin, esitettyihin ajatuksiin, ja heidän kokemuksiinsa, pyrkiessään ymmärtämään liikettä ja sen toimijoita sisältäpäin, heidän omista lähtökohdistaan. Viime kädessä kysymys on myös tutkimuseettisistä periaatteista. Pitäisikö ääriryhmien edustajia, jotka esittävät valtavirta-ajattelusta usein radikaalistikin poikkeavia näkemyksiä, kohdella tutkimuksessa kuin mitä tahansa muuta ryhmää, heidän omia näkökulmiaan ja ääntään kunnioittaen? Tai käytetäänkö tutkijaa hyväksi aatteen edistämiseksi, ja missä menevät kollaboraation rajat?

Emilia Lounela : Kriittisyyden ja empatian yhteensovittamisen haaste incel-yhteisöjä koskevassa tutkimuksessa

Kerron esityksessä tutkimuksestani koskien naisvihamielisiä incel-verkkoyhteisöjä, ja käsittelen haastavaan, vihamieliseen, stigmatisoituun ja tunteita herättävään ryhmään kohdistuvan tutkimuksen eettisiä ja käytännöllisiä kysymyksiä.

Tutkimukseni koskee incel-yhteisöjä ("involuntary celibacy", suom. tahdonvastainen selibaatti) sekä Suomessa että kansainvälisesti. Incel-yhteisöt ovat lähinnä nuorten heteromiesten verkkoyhteisöjä, joihin identifioituminen liittyy seksi- ja seurustelusuhteiden puutteeseen ja rumuuden ja ei-haluttavuuden kokemuksiin. Inceleiksi itsensä määrittelevät miehet rakentavat identiteettiään uhrinposition, yksin jäämisen ja torjutuksi tulemisen ympärille, ja syyttävät tilanteestaan naisia ja feminismiä. Naiset esitetään, usein pseudotieteellisin perustein, julmina ja pinnallisina, ja väkivaltainen, epäinhimillistävä retoriikka on hyvin yleistä. Väkivaltaan kannustaminen ja sen ihailu on tyypillistä incel-keskusteluille. Yhteisöt ovat usein haitallisia myös niiden osallistujille toivottomuuden ja itsetuhoisuuteen kannustamisen vuoksi.

Teen väitöskirjatutkimuksessani puolistrukturoituja haastatteluja entisten ja nykyisten inceliön kanssa, ja analysoin haastattelumateriaalia diskurssianalyysin keinoin. Selvitän sitä, miten inceliön rakentuu näissä haastatteluissa, mitä asioita korostetaan ja mistä vaietaan, ja miten maailmankuvaa neuvotellaan eri yhteyksissä. Haluan haastattelututkimuksen avulla lisätä ymmärrystä siitä, miksi osallistujat kokevat yhteisöt mielekkääksi paikaksi ja miten inceliön identifioituminen tapahtuu. Lisäksi selvitän sitä, miten entiset incelit ovat jättäneet yhteisöt taakseen, ja kuinka, jos ollenkaan, heidän maailmankuvansa on muuttunut.

Monin tavoin haavoittuvien ja marginalisoitujen, mutta myös potentiaalisesti vihamielisten, osallistujien haastattelu on vaatinut, ja vaatii jatkuvasti, oman tutkijaposition reflektointia ja kriittisyyden ja empatian yhteensovittamista. Naistutkijana naisvihamielisen yhteisön tavoittaminen ja tutkiminen asettaa myös erityisiä riskejä. Kerron esityksessä haastattelututkimuksestani ja omista kokemuksistani sen parissa, sekä niistä haasteista, hankaluuksista ja oivalluksista, joita siihen on kuulunut.

Miira Kuvaja : Fani ja omien joukkueiden ultrafanien häiriökäyttäytyminen kaupunkitilassa

Esitelmän tavoitteena on tarkastella nyt marraskuussa 2023 suunnitteilla olevan väitöskirjan tutkimusentekoon liittyviä kysymyksiä. Vastauksia – tai tarkemmin ajatuksia – haen sekä varsinaista esitelmää tehdessäni että toivottavasti myös vilkkaasta keskustelusta työryhmässä.

Väitöskirjasuunnitelman työnimi on "Feelings towards hooligans' behavior during football matches in Helsinki and Amsterdam. Securitization of Urban Public Space".

Tein teemaan liittyvän kansatieteen pro gradun Helsingin yliopistossa 2019. Lisäksi kirjoitimme Pia Olssonin kanssa artikkelin "Stadi Derby and the Securitization of Urban Public Space" *Ethnologia Fennica* Vol. 48 No. 1 (2021).

Tavoitteeni on selvittää väitöstyössä, miten jalkapallotapahtuman ulkopuoliset henkilöt, esimerkiksi sivustakatsojat ja ns. tavalliset kannattajat, kokevat joukkueiden ultrakannattajien kaupunkitilassa aiheuttamat häiriötilanteet Helsingissä ja Amsterdamissa. Otan tutkimukseen mukaan myös sekä kansalliset lainsäädännöt että kansainvälisen säätelyn, ja tarkastelen tapahtumien ympärillä käytäviä keskusteluja ja keräämäni aineistoa turvallistumisen teorioiden kautta.

Esitelmän aiheen ankkuroimiseksi etnologian tutkimuskenttään käyn läpi urheiluun liittyvän tutkimuksen suomalaisessa etnologiassa ja lähitieteissä. Samoin esittelen mahdolliset turvallisuuteen/turvattomuuteen liittyvät tutkimukset.

Tunnistan aiheessani tutkimuseettisen haasteen, joka liittyy omaan faniuteeni molempien kaupunkien suurimpia jalkapallojoukkueita kohtaan. Miten tasapainottelen oman faniuteni, sympatiani – en vain empatiani – ja myös moraalini kanssa niin, että voin tutkia kohdetta tieteellisen tutkimuksen edellyttävällä tavalla. Suhtautuminen myötämielisesti työssä tarkasteltaviin ilmiöihin (pois lukien suora väkivalta ja rikollinen toiminta) on kohdallani sisäänrakennettua, miten sovitan tämän ajattelun tiedeyhteisön käytäntöihin?

Näkökulmani on yksittäisen tutkijan tulevan työskentelyn haasteiden kartoittaminen. Miten otan huomioon eri näkökulmat aineistonkeruussa, työn kirjoittamisessa ja sen valmistumisen jälkeisissä työhön liittyvissä teoissa?

Kentälle pääsyä en pidä ongelmana informanttien ollessa ns. suurta yleisöä, sivustakatsojia ja tavallisia katsojia otteluissa eikä häiriökäyttäytyjiä tai heidän motivejaan.

Erica Åberg, Hanna Tyvelä ja Annukka Saaristo : Rap-musiikki ja artistit uhkakuvina?

"Aiheuttaako rap-musiikki väkivaltaa?", on yleinen kysymys medialta meille räpin parissa toimiville tutkijoille. Vaikka tutkimukset eivät puolla suoraa korrelaatiota näiden välillä, on räpin vaarallinen ja jengilähtöinen mielikuva edelleen vahvana ihmisten mielissä. Asiaa mutkistaa se, että monet, varsinkin yhteiskuntaa pettyneet nuoret miehet viestivät räpillä heitä ympäröivästä maailmasta. Tämän lisäksi on totta, että myös rikoksia tekevät ihmiset tekevät räppiä ja heidän saamansa tuomiot herättävät usein median huomion. On myös hyvä huomioida, että osalla artisteista on eri asteisia kytköksiä rikollisjengeihin, vaikka he eivät itse tekisi rikoksia. Tärkeää on nähdä myös yleisön rooli: kuulijat odottavat musiikissa "aitoutta", eli väkivallan kuvauksia ja biiffejä, spekuloiden omilla alustoillaan rikollisuuden ja räpin välisiä kytköksiä.

Pohdimme puheenvuorossamme pohjoismaisen räpin ja väkivallan tulkintakehyksiä, median ja yleisön roolia keskusteluiden ylläpitäjänä sekä positioitamme tutkijoina kokonaisuuden äärellä.

Äänet museossa: Kenen äänet museossa kuuluvat, miten museon ääni kuuluu? (Tieteiden talo: 504)

Karoliina Autere : Kohti dynaamista museota

Kun ymmärretään, ettei historia vain tapahdu, vaan ihmiset aktiivisesti tekevät sen, voidaan myös tulevaisuuteen vaikuttaa.

ParasRakas museo -hankkeessa Pohjois-Pohjanmaan museo on tekemässä uutta osallisuutta mahdollistavaa, inklusiivisuutta lisäävää ja kestävyydelle rakentuvaa toimintakonseptia. Museo kannustaa kriittiseen ajatteluun ja aktiiviseen kansalaisuuteen, joka pyrkii toimimaan ja vaikuttamaan tässä ajassa – tekemään historiaa. Projektin toimenpiteissä osallistamme yhteisöä museon sisältöjen ja toimintojen suunnittelussa sekä sitoutamme henkilökuntaa ja päättäjiä uuteen dynaamiseen museoon. Ensimmäisessä osiossa olemme pitäneet tulevaisuusperintöverstaita, toisessa avoimia tulevaisuusajatteluorientoituneita osallisuustyöpajoja ja kolmannessa rakensimme osallistavaan työskentelyyn aktivoivan Museolab -tilan museolle. Haluamme mahdollistaa yhteisöjen näkyvämmän mukana olon museon toiminnassa ja rakentaa yhdessä yhteisölle merkityksellistä museota, joka on ParasRakas.

Olemme lähteneet muutokseen niin sisäisesti kuin ulkoisesti hyödyntämällä dynaamisen museon mallia. Olemme avanneet dialogia yhteisöjemme kanssa tulevaisuusajatteluorientoituneissa työpajoissa sekä avoimessa ja ilmaisessa museolabrassa museolla. Olemme halunneet tulla avoimesti esille perimmäisten kysymysten kanssa: Miksi tämä museo on olemassa? Miksi käyttäjien pitäisi kokea tämä museo omakseen? Miten rakennamme moniäänistä ja kestävää Oulua? Keiden ääni näyttelyissä/kokoelmassa kuuluu ja ketkä jäävät näkymättä? Olemme nähneet erittäin tärkeäksi avoimen, matalan kynnyksen osallistumisen ja dialogin. Olemme lähteneet aktiivisesti purkamaan vanhaa narratiivia museosta neutraalina toimijana. Museon tulee toimia aktiivisesti nykyhetkessä – olla mukana dialogissa sekä tarjota turvallisempaa saavutettavaa tilaa että työkaluja dialogiin yhteisön tärkeiksi kokemia teemoista. Siten otamme dynaamisen roolin moniäänisen ja kulttuurisesti moninaisen yhteiskunnan tukemisessa ja kehittämisessä. Luomme kohtaamisia, synnyttämme vuorovaikutusta ja dialogia. Museona olemme mahdollistamassa yhteisöllistä toimintaa, joka osallistaa rohkeaan ja vuorovaikutteiseen toimimiseen yhteiskunnassa.

Mikko Kero : Ulkomuseoaatteen uudet vaatteet

Ulkomuseoaatteen juuret

Arthur Hazelius (1833–1901) perusti maailman ensimmäisen ulkomuseon, Skansenin, Tukholmaan Djurgårdenin saarelle vuonna 1891. Hazelius oli kiertänyt Ruotsin maaseutua ja huomannut, kuinka teollistumisen ja muuttoliikkeen myötä perinteinen elämäntyyli oli muutoksen partaalla. Kansallistunteen ja romantiikan vaikutuksille altistunut Hazelius tunsu huolta ruotsalaisen perinteisen elämäntavan puolesta. Hän näki perinteisen elämäntyylin kansallishengen ilmentymäksi ja siksi säilyttämisen arvoiseksi. Hazelius siirretti Skansenille kansanrakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia

ja tuloksena oli Ruotsi pienoiskoossa. Skansenin esikuvan mukaan suomalainen Axel Olai Heikel perusti vuonna 1917 Helsingin Seurasaareen ulkomuseon.

Ulkomuseoaate 2020-luvulla

Ulkoilmamuseoaatteella on takanaan 135 vuoden historia. Hazeliuksen ja Heikelin aikoihin verrattuna 2020-luvun ulkoilmamuseon tavoitteet ovat kuitenkin toisenlaiset. Museota ei perustella kansallisaatteella tai sen herättämällä tunteella. Meille 2020-luvun ihmisille ulkomuseot kertovat menneen maailman elämäntyylistä, joka perustui omavaraisuuteen, puusta tekemiseen ja käden taitoihin. Rakennukset, työkalut, tarve-esineet ja huonekalut esittelevät meille menneiden sukupolvien kyvystä elää rinnan luonnon kanssa. Perinteisiä kansanrakennuksia pystytään korjaamaan ja huoltamaan. Ne kestävät huollettuina satoja vuosia. Tämän päivän ulkomuseot tarjoavatkin 2020-luvun ihmisille eväitä kestävän kehityksen mukaiseen elämäntapaan.

Kestävästä kehityksestä uudenlaista vaikuttavuutta

Esitelmässäni tarkastelen, miten Suomen toiseksi suurimmassa ulkomuseossa, Pielisen museossa Lieksassa toteutetaan 2020-luvun ulkomuseoaatetta, kestävän kehityksen mukaista toimintatapaa. Museon rakennuksia kunnostetaan jatkuvasti. Se vaatii perinteisestä kirvesmiehen taitoa ja materiaalituntemusta. Vanhaa säilytettään ja vain huonokuntoiset puuosat vaihdetaan uusiin. Toiminnallaan museo pyrkii lisäämään ymmärrystä ja arvostusta perinteisestä puurakentamista kohtaan. Tähän paradigmaan liittyy myös museolle parhaillaan valmistuva puurakenteinen päärakennus, joka jatkaa museon vaalimaa puurakentamisen perinnettä.

Kestävän kehityksen mukaiseen museotyöhön liittyy myös Pielisen museon ja Unescon Pohjois-Karjalan biosfäärialueen yhteistyö. Sen puitteissa kulttuuri- ja luontopalveluiden tuottajat sekä metsä- ja biotalouden toimijat pyrkivät jakamaan hyviä kestävän kehityksen mukaisia käytäntöjään. Kestävän kehityksen varaan rakentuva yhteistyöverkosto luo museotoimintaan uudenlaista vaikuttavuutta. Lieksassa museotoiminta nähdään tulevaisuusliiketoimintana, joka yhdistää menneisyyden ja tulevaisuuden, vahvuudet ja mahdollisuudet.

Helena Laukkoski : Kenen ääni kuuluu yrityspohjaisessa museossa? Tapaus Musiikkimuseo

Musiikkimuseo Fame on vuonna 2019 avattu yrityspohjainen museo, jonka ylläpidosta vastaa osakeyhtiö Finnish Music Hall of Fame oy. Suomen museokentällä tämä on poikkeuksellista, sillä valtaosa museoista on valtion, kunnan tai voittoa tavoittelemattoman säätiön ylläpitämiä (Museotilasto 2023). Museoiden yrityspohjaisuutta on tutkittu vähän erityisesti Suomessa, jossa yrityspohjaiset museot ovat harvassa. Famen kokoelmatoiminta on osittain ulkoistettu ja he ostavat kokoelmiin liittyviä palveluita Kansallismuseolta, jonne perustettua Musiikkikokoelmaa kartutetaan museoiden yhteistyönä. Musiikkimuseon näyttelytoiminta perustuu Suomen musiikin kunniagalleriaan ja vuosittain vaihtuvassa päänäyttelyssä esitellään uudet kunniagallerian jäsenet. Jäsenten valinnoista vastaa museosta itsenäinen kunniagallerian valintakomitea, jossa Suomen musiikkikenttä on laajasti edustettuna. Musiikkimuseo Famessa työskentelee

asiakaspalvelutyöntekijöitä, joiden työtehtäviin sisältyy myös näyttelyissä opastamista. Lisäksi osa henkilöstöstä työskentelee museoalan asiantuntijatehtävissä.

Esitelmässä tarkastelen, millaista on työskennellä yrityspohjaisessa museossa ja miten museon yrityspohjaisuus näkyy työntekijöiden päivittäisessä toiminnassa. Olen kerännyt tutkimusaineiston haastatteleamalla museon työntekijöitä ja analyysimenetelmänä käytän laadullista teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sovellan analyysissä aiempaa museotyöntekijöitä koskevaa tutkimusta. Alustava analyysi osoittaa, että museon yrityspohjaisuus näkyy esimerkiksi asiakaskohtaamisissa. Työntekijät myös tiedostivat työskentelevänsä yrityspohjaisessa museossa. Päivittäisessä toiminnassa yrityspohjaisuus näkyy laadukkaan asiakaspalvelun sekä museokauppatyön painottamisena. Museokentän monimuotoisuudessa on tärkeä ymmärtää, millaista työskentely erityyppisissä museoissa on. Esitelmäni valottaa yrityspohjaisen museon työntekijöiden arkea ja tuo uutta tietoa aiheesta, josta Suomen museokentällä ei ole aiempaa tutkimusta.

Minna Sarantola-Weiss : Moninaisuuden moninaisuus. Helsingin kaupunginmuseon 4. kerroksen näyttelypolitiikan yhteisölliset linjaukset (Paneelikeskustelu: keskustelijoina Sari Katainen ja Pirkko Madetoja

Helsingin kaupunginmuseo on tuonut moninaisuuden näkökulmaa voimakkaasti ja järjestelmällisesti esiin näyttelypolitiikassaan. Keskiössä ovat olleet usein rohkeatkin kokeilut, jotka on mahdollistanut ns. 4. kerros, pienehkö black box -tyyppinen näyttelytila. Tilassa on käsitelty aiheita seksuaalisuuden marginaaleista klubikulttuuriin. Viimeisimpiä hankkeita ovat olleet Being black – poimintoja afrosuomalaisuudesta ja Sun Body – kuntosalien hikinen historia.

Näyttelytuotantojen lähtökohta on ollut yhteistyö yhteisöjen kanssa. Kaupunginmuseo näkee, että näyttelytoiminnan syvä vaikuttavuus saavutetaan vain yhteisöjen kanssa toimimalla. Tämä ajattelu leimaa sekä museon konseptia että sen kokoelmapolitiikkaa. Näyttelytoiminnan kehittämiseksi on luotu työkalu Ideamyly, jossa näyttelyideoita rikastetaan monipuolisesti sekä museon henkilökunnan kesken että usein myös ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Yksi keskeinen näkökulma ja vuosien varrella saatu oivallus on moninaisuuden moninaisuus. Kulttuurisen kestävyuden näkökulmasta on olennaista antaa ääni erityisryhmille, joille museo ei ole perinteinen toimintanäyttämö. Kulttuurisen kestävyuden ja demokratian vahvistamisen näkökulmasta on kuitenkin yhtä tärkeätä tunnistaa tavallisuuden moninaisuus. Kaupunkilaiset klubbaajat tai kuntosalien kävijät ovat yhtä lailla osa helsinkiläistä kulttuuriperintöä.

Esityksessä esitellään kaupunginmuseon työskentelytapoja ja pohditaan monimuotoisuuden haastetta museotyössä. Miten moninaisuus ja monipuolisuus suhtautuvat toisiinsa?

Session 3 (afternoon), Friday 15.3.2024, 13.00-14.30

Listening and giving voice to more-than-human world (Tieteiden talo: 505)

Nicola Renzi : (HI)STORIES OF LISTENING FROM SÁPMI. LEARNING FROM INDIGENOUS AND OTHER-THAN-HUMAN VOICES THROUGH COLLABORATIVE AUDIO-ANTHOLOGY MAKING

Muitalusat guldaleami birra ('stories about listening') is an artistic research project that weaves together a plurality of listening experiences from Sápmi. It consists in an audio-anthology narrated through voices of Sámi juoigut, artists and researchers, along with other-than-human beings co-existing in the northernmost fringes of Europe. Product of a broader doctoral study aimed at exploring Indigenous acoustemologies and Sámi histories of listening, its contents and structure have been co-designed with the participants through sessions of sound-walking, deep listening, and aural reflexivity towards the Arctic landscape. Adopting Indigenous storytelling, joiking and sound art as preferred media, the audio-anthology explores sonic connections with the land and senses of place, as well as it addresses the dramatic consequences of colonial extractivism and climate change on the delicate biocultural soundscapes of the Arctic. This paper wishes to discuss the methods and methodologies adopted from the planning stages to the crafting of the audio-anthology. These approaches encompass the utilization of multi-modal field recording techniques (including binaural, ambisonics, and geo-hydrophonic recording) and dialogic editing practice which engaged with broader Indigenous communities invited to reflect upon sonic relationships with other-than-human beings in Sápmi. Addressing two specific stories selected from the anthology, the paper presents (1) the ecological role of mosquitoes in Sámi onto-epistemologies and storytelling, and (2) the transformations of Sápmi coastal soundscapes during the summer of 2023 – as a consequence of the avian flu outbreak that affected the coasts of Finnmark and its related impacts on the Mearrasámi communities.

Ulla Valovesi : Starting from the place – a multisensory experience as a research method

I study the continuities of rock art tradition in Sami and Finnish cultures. This includes both rock paintings, their landscape and soundscape. My study starts from a place as an open process where multisensory experience guides the research process. Because the closest parallel to Finnish rock art sites are Sami sacred sieidi sites, I have applied indigenous epistemologies, and ontologies with emphasis on Sami studies, as a frame of reference for rock art sites. This method has revealed constant patterns in visual and acoustic phenomena at Finland's 140 rock art sites. One of these is the exceptional songscape, the echo of singing, at almost all sites. Connected with another constant pattern, the visual perception of giant human faces and animal heads on rock art cliffs, they create a feeling of singing together with giant more-than-human persons. Yoiking has also been a central way to communicate with the spirits of the sieidi, often recognized by sound and forms of the rock. Singing is also known as a powerful method to aid altered state of consciousness – the more so with an echo. Ethnographic accounts tell that the sieidi have been places of par excellence for Sami noaidi, the shaman, to fall into a trance. This constructs rock art and sieidi sites as powerful liminal places which facilitate situated knowledge formation in

relational epistemologies and ontologies. This process has been crucial in building a relationship with other-than-human world and in the maintenance of a balanced way of life.

Sanna Karimäki-Nuutinen : Unveiling the unique "voice" of an artwork

The sound installation *Waiting Room* (2019) by the artistic duo Gustafsson & Haapoja consists of a recording of voices from a Finnish pig production facility on the pigs' last day alive. When the installation is displayed in an exhibition space the viewer can see a formation of slim speakers and hear "typical piggery noises". In this presentation, based on an article to be published in 2024, I discuss the *Waiting Room* and its agency in a sociopolitical context. Based on Bruno Latour's thinking, my theoretical premise is that a work of art can have social and political agency of its own. Through this, the concept of voice is also defined through various formations of human, non-human and more-than-human agencies and actors. I conducted ethnographical field work while the *Waiting Room* was on display in the *Pigs* exhibition in Kunsthalle Seinäjoki (Seinäjoen taidehalli) in 2021. The exhibition caused a media frenzy around the topics of meat production, animal rights and sustainability. In the article I will show how the artwork's own voice made the emotionally charged, culturally hidden norms of meat-eating and meat production more visible, and revealed affective communities linked to these norms. In the presentation, I will discuss methodological ideas and tools, such as wandering through an exhibition, that I have implemented in my research while aiming to unveil the voice of the artwork in the heated debate.

Moraalisesti haastavat tutkimuskohteet (Tieteiden talo: 208)

Jaana Ahtiainen : Kaupallisen seksin tutkimisen haasteet

Ilmiönä kaupallinen seksi sijaitsee seksin, seksuaalisuuden, työn, sukupuolen, normien, valtarakenteiden sekä yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen risteämäkohdassa. Siinä kietoutuu yhteen normien, arvojen ja asenteiden verkosto, joka haastaa aihetta tutkivia erilaisiin tutkimuseettisiin pohdintoihin. Kaupallisen seksin tutkimisen moraaliset haasteet ulottuvat kentälle jalkautumisesta tutkimustuloksistakertomiseen.

Seksuaaliasenteiden vapautumisesta ja kaupallisen seksin saamasta lisääntyneestä mediahuomiosta huolimatta alalla työskentelevät ovat edelleen yhteiskunnan stigmatisoimia. Salailu on merkittävässä roolissa alalla työskentelevien elämässä, ja ilmiötä osin varjostaa lähestulkoon tabuluontoinen asema. Tämän takia tutkimuskohteen lähelle pääsy ja tutkittavien luottamuksensa saavuttaminen aiheuttavat tutkijoille haasteita. Tutkijan on varauduttava ilmiön arkaluonteisuuteen aineiston keruun, käytön ja tallentamisen eri vaiheissa. Vaikka pääsy kentälle onnistuisikin, ilmiön monimuotoisuus haastaa tutkijan reflektoimaan sitä, jääkö jonkun ääni kuulematta, mitkä puolet ilmiöstä jäävät piiloon tai mitkä korostuvat.

Kaupallisen seksin ja tiedeyhteisön kohtaamisessa esiintyy haasteita myös ilmiöstä kirjoittaessa ja puhuessa. Käsitteiden valinta on herättänyt polemiikkaa sekä tiedeyhteisön sisällä että tiedeyhteisön että kaupallisen seksin toimijoiden välillä, ja tiettyjen tutkimukseen aiemmin

vakiintuneiden käsitteiden käyttö on saanut osakseen kritiikkiä sekä tiedeyhteisön sisältä että ulkopuolelta.

Omien asenteiden ja moraalien reflektoinnin lisäksi tutkijalla on arvioitavana laajempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kehys sekä oma valta-asemansa. Ilmiön arkaluonteisuus ja monimuotoisuus vaativat kykyä havainnoida, miten valtarakenteet vaikuttavat tutkimuskohteen saavutettavuuteen ja siihen, ketkä ilmiön sisältä pääsevät ääneen sekä millaisia vaikutuksia stigmalla ja salailulla on kaupallista seksiä tutkittaessa.

Sauli Okker : Luvattomien reivien tutkiminen: Tutkimuseettistä pohdintaa alakulttuuriyhteisöjen kohtaamisesta

Esitelmä tarkastelee alakulttuuritoimijoiden moraalikäsitteiden ja omien eettisten pohdintojen välistä suhdetta. Esitelmä pohjautuu työnalla olevan väitöskirjani *Omaehtoista osallistumista: alakulttuuritilat kulttuuripääkaupunki Oulu2026-alueella* sekä sitä edeltävän maisterintutkielmani *Metsäbileet heterotopiana: omaehtoisen tilan merkitykset alakulttuuriyhteisölle* aikana tekemälle tutkimustyölle. Alakulttuurilla viitataan elektronisen musiikin yhteydessä, kuvainnollisesti maan alla "undergroundissa", tapahtuvaan yhteisölliseen kulttuuritoimintaan.

Esitelmän alussa tarkastelen maisterintutkielmani aineistonkeruun ja kirjoittamisen aikana tekemiäni tutkimuseettisiä valintoja. Tutkielma tarkasteli ns. metsäreivejä, jossa on kyse luvattoman alakulttuuritapahtuman järjestämisestä. Esimerkiksi viranomaisten edellyttämät tapahtumaturvallisuutta koskevat vaatimukset eivät täyty tapahtuman järjestämisen kohdalla. Lisäksi haastatteluaineistoa kerätessä osa vastaajista puhui hyvin avoimesti reiveissä tapahtuvasta laittomien päihteiden käytöstä. Lupasin myös haastatelluille, että en paljasta esimerkiksi tapahtumien sijaintitietoja. Tutkijana jouduin tasapainottelemaan sen välillä, mitä tuon tutkielmassa esille ja mitä en.

Tästä eteen pohditaan valmistautumista vuonna 2024 tehtävään laajempaan luvattomia reivejä koskevaan kenttätutkimukseen ja sen pohjalta valmistuvan artikkeliin työstämiseen. Väitöskirjan osatutkimuksena toimivan artikkelin alustavat tutkimuskysymykset ovat: Millaisia yhteisöllisiä ja epävirallisia osaajaverkostoja reiveihin liittyy? Missä ja miten nämä verkostot syntyvät? Miksi reivejä järjestetään luvattomasti? Pohdinta liittyy siihen, kuinka artikkelissa voisi tuoda julki epäviralliset ja "harmaalla alueella" tapahtuvat käytännöt ja toimintamallit.

Osana väitöskirjaa kerään myös visuaalista aineistoa, jota käytän esimerkiksi tiedeviestinnässä. Tämä tuo omat käytännön haasteensa luvattomien ja anonyymien ilmiöiden kohdalla. Esitelmän lopuksi tuon esille ratkaisuja, joiden avulla pyrin vastaamaan tarkasteltavien ilmiöiden ja avoimen tieteen periaatteiden sekä populaarin tiedeviestinnän välisiin ristiriitoihin.

Aleksi Hupli : Huumeiden hyötykäyttö - tutkimuseettistä reflektointia päihdetutkimuksen marginaaleista PERUTTU / CANCELLED

Huumausaineiden käyttö ja hallussapito ovat Suomen rikoslain mukaan rangaistava teko. Kuitenkin esimerkiksi kannabiksen ja psykedeelien käyttö on jatkanut yleistymistään niin Suomessa kuin muualla. Kyseisillä aineilla on myös tutkitusti lääkinnällistä käyttöä ja näyttöä, ja niitä käyttävät ihmiset raportoivat erilaisia hyötyjä niin sairauksien (itse)hoidossa kuin hyvinvoinnin edistäjänä. Myös useat kansalaisaloitteet ovat viime vuosina onnistuneet keräämään tarvittavat allekirjoitukset ja viemään niin kannabiksen dekriminialisoinnin kuin käyttöhuone pilotoinnin eduskuntaan käsiteltäväksi. Myös kannabiksen lailliseen säätelyyn tähtäävä kansalaisaloite onnistui saamaan tarvittavat allekirjoitukset, mutta sitä ei ole vielä jätetty eduskunnan käsiteltäväksi.

Tässä esityksessä pohdin ja reflektoin yleisesti laittomien huumausaineiden käytön tutkimiseen liittyviä tutkimuseettisiä näkökulmia kuin myös omaa tutkijan ja kansalaisaktiivin rooliani. Kyseinen reflektointi tapahtuu tällä hetkellä Tampereen yliopistolla tapahtuvan post doc tutkimuksen tiimoilta, jossa keskityn ei-lääkelaatuiseen kannabiksen itsehoidolliseen käyttöön, sekä aikaisempien kenttätutkimusten ajoilta niin Amsterdamissa kuin New Yorkissa, jossa fokus oli varsinkin opiskelijoiden käyttämissä "älylääkkeissä".

Aila Mustamo : Tutkijoiden huumekokemuksia tutkimassa

Refleksiivisyys ja paikantaminen ovat kuuluneet itsestään selvänä osana kulttuurien tutkimuksen käytäntöihin viimeistään 1990-luvulla. Tutkijan oletetaan pohtivan ja tekävän selkoa, kuinka hänen asemansa ja kokemusmaailmansa suhteutuu tutkimuskohteeseen ja miten nämä suhteet ja paikantumiset mahdollisesti vaikuttavat tutkimuksessa tehtyihin tulkintoihin. Julkisesta itsereflektioon ja paikantamiseen liittyy kuitenkin ylimääräisiä ongelmia, jos tutkimuskohde ja siihen liittyvät kokemukset ovat laittomia tai muuten yleisön silmissä epäilyttäviä, kuten huumeekulttuurien ja -kokemusten tutkimuksessa.

Tässä esitelmässä pohdin kysymystä psykedeelitutkimuksen näkökulmasta. 2000-luvulla psykedeelien tieteellinen tutkimus on yleistynyt uudelleen sekä lääketieteessä että muilla tieteenaloilla. Psykedeelit ovat yhdisteitä, jotka aiheuttavat muutoksia tajunnantilassa, aistihavainnoissa ja ajattelussa. Joskus kokemukset koetaan erittäin merkityksellisiksi ja pysyvästi ajattelua muuttaviksi. Voidaan olettaa, että omat kokemukset psykedeeleistä ovat alan tutkijoiden keskuudessa huomattavasti yleisempiä kuin muulla väestöllä. Osa kokemuksista on tapahtunut luvallisesti tutkimuksen yhteydessä, osa omatoimisesti ja laittomasti. Eri tieteenaloilla on herännyt keskustelua, missä määrin mahdollisesti erittäin vaikuttavat kokemukset ovat vaikuttaneet tutkijoiden kysymyksenasetteluihin ja tulkintoihin. On myös herännyt huolta, että tutkijoiden tausta psykedeelien käyttäjinä voi heikentää tiedeyhteisön ja suuren yleisön luottamusta psykedeelitutkimuksen uskottavuuteen.

Esitelmässä pohdin, millainen merkitys psykedeelitutkijoiden omilla psykedeelikokemuksilla on tutkimuksessa ja miten omien kokemusten roolista tutkimuksessa voitaisiin keskustella

rakentavalla tavalla ja vaarantamatta tutkimusalan uskottavuutta. Esitelmä perustuu meneillään olevaan monitieteiseen tutkimukseen, jossa selvitetään eri tieteenaloilla toimivien psykedeelitutkijoiden näkemyksiä ja kokemuksia henkilökohtaisen kokemuksen tai sen puutteen merkityksestä.

Tutkimuksen eettiset käytänteet ja vaikutukset etnografiaan (Tieteiden talo: 207)

Venla Österberg: Pakkomuuttotutkimuksen eettiset periaatteet ja haasteet.

Käsittelen esitelmässäni etnografiseen pakkomuuttotutkimukseen liittyviä eettisiä periaatteita ja haasteita. Tarkastelen aihetta tutkimukseen osallistujien turvallisuuden ja suojelemisen, kenttätöiden yllätyksellisyyden ja ennakoimattomuuden sekä sensitiivisen aineiston tallentamisen, säilyttämisen ja purkamisen näkökulmista. Esitys pohjautuu kokemuksiin ja huomioihin, joita olen tehnyt tekeillä olevan etnologian väitöskirjatutkimuksen kenttätöihin valmistautumisen, kenttätöiden ja aineiston käsittelyn aikana. Väitöskirjassani tutkin Irakin arabisukujen sosiaalisen rakenteen vaikutuksia pakkomuuttoon sekä vaikutusten tunnistamista Maahanmuuttoviraston turvapaikkamenettelyssä. Sosiaalisen rakenteen tarkastelussa painopiste on erityisesti sukulaisuudelle annetuissa merkityksessä sekä sukuyhteisöjen korvaus-, vakuutus- ja oikeuskäytännöissä. Tutkimusaineisto muodostuu Turkissa kenttätöissä saadusta haastatteluaineistosta (15 henkilöä) ja kenttäpäiväkirjasta sekä Maahanmuuttovirastolta (Migri) saadusta asiakirja-aineistosta, joka sisältää 415 irakilaisille yksilölle tai perheelle annettuja kansainvälisen suojelun päätöksiä ja näihin liittyviä puhuttelupöytäkirjoja vuosilta 2015–2021.

Tamaz Phutkaradze ja Lyubov Liski: Sensitiivisten aiheiden kenttätutkimuksen eettiset riskit: vertailu kenttätyökokemuksista Pohjoismaissa, Kaukasiassa ja Venäjällä.

Tutkimusetiikkaa koskevia ohjeita on kehitetty useissa maissa. Tutkijan odotetaan noudattavan sellaisia periaatteita kuin tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja tietojen suojaaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki, 2019). Kaikkia mahdollisia eettisiä riskejä on kuitenkin mahdotonta ennakoida etukäteen, varsinkin kun tutkimuskohteena ovat sensitiiviset aiheet tai kohderyhmät.

Esitelmässämme pohdimme eettisesti haastavia tilanteita, joita kohtasimme kenttätyössämme Suomessa, Norjassa, Georgiassa ja Venäjällä. Lähtökohtana on haastattelut sensitiivisistä aiheista kuten kuukautiset, abortit, seksiä koskevat tavat ja perinteet, saamelaisten pyhät rituaalipaikat sekä haastattelut harjoittavien parantajien kanssa oman alansa ”ammattillisista vaatimuksista” ja vankilasta vapautuneiden kanssa vankilakulttuurista ja vankilakokemuksesta. Tavoitteenamme on käsitellä mahdolliset eettiset riskit, jotka voivat syntyä tiedonhankinnassa, sekä vertailla tekijät, jotka voivat vaikuttaa tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutukseen eri kansankunnissa.

Sensitiivinen tutkimus on hienovarainen ja vaatii tutkijalta tilannetajua ja tahdikkuutta. Jokaisella kansalla on oma äänensä, joka kuuluu sen perinteissä ja mentaliteetissa. Tästä näkökulmasta haasteellisin kokemuksemme koskee tutkittavien informointia ja suostumuksen pyytämistä.

Luottamuksellisen suhteen rakentamisen tavat, jotka toimivat eettisesti tutkijan ja tutkittavan välisessä suhteessa Pohjoismaissa, eivät välttämättä toimi entisen Neuvostoliiton maissa mm. sukupolven historiallisen trauman takia. Tässä tapauksessa valmistava "perehdytyskoulutus", kulttuuriperinteen mukainen yksilöllinen lähestymistapa ja osallistuva havainnointi auttavat ratkaisemaan ongelman eettisesti. Myös tutkijan ikä, sukupuoli, uskonto, etnisyys, ammatillinen asema, siviilisääty voivat vaikuttaa aiheiden sensitiivisyyden tasoon ja aiheuttaa eettiset haasteet. Kyselylomakkeiden eri versiot, tiimityö ja roolien jako, oikea ilmapiiri takaavat tutkimushaastattelun onnistumisen. Sensitiivisten kohderyhmien tutkiessaan tutkijan tulee olla vastuussa myös mahdollisista seurauksista. Haluaisimme jakaa kokemuksiamme kenttätyöstä, jossa tutkittavalle aiheutuvan haitan riski sai meidät etsimään muita turvallisia yhteyksiä yhteisöön ja harkitsemaan vaihtoehtoisia tiedonkeruumenetelmiä.

Tutkimuksen onnistumisen varmistamiseksi ja mahdollisten haittojen ja riskien minimoimiseksi tutkijan tulee ottaa nämä tekijät huomioon haastattelustrategiaa suunniteltaessa.

Liia-Maria Raippalinna ja Suvi Mononen: Tutkimuseettisiä kysymyksiä ja käytänteitä sotakirjeenvaihtajien työtä käsittelevässä tutkimuksessa.

Esitelmän taustana on työn alla oleva kulttuuriantropologian tutkimus, jonka aiheena on Suomessa kristillisen herätyksen saaneet, pakolaistaustaiset ihmiset ja näiden kokemus maailmankuvan muutoksesta. Tässä esitelmässä tarkastelen kääntyneiden pakolaisten kärsimystä suhteessa uuteen uskonnolliseen maailmankuvaan kehollisen kokemuksen kautta.

Useilla pakolaistaustaisilla on taustassaan vaikeita traumaattisia kokemuksia ja henkilökohtaisesti kohdattua väkivaltaa tai kidutusta. Kipu ja trauma ovat asioita, joiden kanssa yksilön on eletävä ja selviydyttävä eteenpäin. Pohdin esitelmässä, miten tämänkaltainen kipukokemus esitetään ja kulkee mukana, ehkä muuttuu uuden uskonnollisen maailmankuvan kautta. Painopisteenä on kehollinen kärsimys ja sen kautta syntyvät merkitykset. Trauma ja kärsimys voivat olla paitsi fyysistä kipua ja paranemista, myös kokemuksen tiedollista käsittelyä ja elämäkokemuksellista kerrontaa. Nämä limittyvät uskonnollisen kerronnan ja kehollisten ja aistittujen kokemusten kanssa. Kehon traumat ja aistikokemukset voivat saada uusia tulkintoja osana uutta maailmankuvaa. Miten kärsimystä selitetään ja kokevatko ihmiset parantumista kääntymisen jälkeen? Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat, psyykkisesti epävarmassa ja vaikeassa tilanteessa olevat ihmiset voivat olla uskonnollisessa ristiriidassa menneen ja uuden välissä. Edellisiin näkökulmiin kytkeytyy sekä henkinen että fyysinen kipu ja kärsimys, joita aistien kautta eletään.

Työn teoreettisena taustana on kehopainotteinen (sensomotorinen) traumaterapia väkivaltatyössä. Lähestyn traumatisoituneiden kipua ja kehon uusia merkityksiä tiedollisen, kehollisen ja nämä yhdistävän kokemuksellisen näkökulman kautta. Tutkimus pohjautuu uskontotieteellisille ja antropologisille kääntymisen teorioille ja yhdistää näihin traumatisaation ja pakolaisuuden tutkimuksen.

Eino Heikkilä: Pohdintaa etnografian arvoista.

Esitelmän taustana on työn alla oleva kulttuuriantropologian tutkimus, jonka aiheena on Suomessa kristillisen herätyksen saaneet, pakolaistaustaiset ihmiset ja näiden kokemus maailmankuvan muutoksesta. Tässä esitelmässä tarkastelen kääntyneiden pakolaisten kärsimystä suhteessa uuteen uskonnolliseen maailmankuvaan kehollisen kokemuksen kautta.

Useilla pakolaistaustaisilla on taustassaan vaikeita traumaattisia kokemuksia ja henkilökohtaisesti kohdattua väkivaltaa tai kidutusta. Kipu ja trauma ovat asioita, joiden kanssa yksilön on eletävä ja selviydyttävä eteenpäin. Pohdin esitelmässä, miten tämänkaltaisen kipukokemus esitetään ja kulkee mukana, ehkä muuttuu uuden uskonnollisen maailmankuvan kautta. Painopisteenä on kehollinen kärsimys ja sen kautta syntyvät merkitykset. Trauma ja kärsimys voivat olla paitsi fyysistä kipua ja paranemista, myös kokemuksen tiedollista käsittelyä ja elämäkokemuksellista kerrontaa. Nämä limittyvät uskonnollisen kerronnan ja kehollisten ja aistittujen kokemusten kanssa. Kehon traumat ja aistikokemukset voivat saada uusia tulkintoja osana uutta maailmankuvaa. Miten kärsimystä selitetään ja kokevatko ihmiset parantumista kääntymisen jälkeen? Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat, psyykkisesti epävarmassa ja vaikeassa tilanteessa olevat ihmiset voivat olla uskonnollisessa ristiriidassa menneen ja uuden välissä. Edellisiin näkökulmiin kytkeytyy sekä henkinen että fyysinen kipu ja kärsimys, joita aistien kautta eletään.

Työn teoreettisena taustana on kehopainotteinen (sensomotorinen) traumaterapia väkivaltatyössä. Lähestyn traumatisoituneiden kipua ja kehon uusia merkityksiä tiedollisen, kehollisen ja nämä yhdistävän kokemuksellisen näkökulman kautta. Tutkimus pohjautuu uskontotieteellisille ja antropologisille kääntymisen teorioille ja yhdistää näihin traumatisaation ja pakolaisuuden tutkimuksen.

Äänet museossa: Kenen äänet museossa kuuluvat, miten museon ääni kuuluu? (Tieteiden talo: 504)

Kirsti Jõesalu and Rebeka Põldsam: Curating Dissonance? Making an Exhibition on LGBT+ Stories in a Memory Museum Context

In this paper, we discuss our experience in creating LGBT+ histories exhibit as an addition to the Vabamu Museum of Occupations and Freedom (Tallinn, Estonia) permanent display. While queering history expositions in museums have become increasingly common practice in the past decade (e.g., “A Rainbow Thread” in the Icelandic National Museum; “LGBTQIA+ Hidden Histories Trail” in the National Museum of Scotland), then this project is first of its kind in the Baltics. Does our exhibit intervene the Estonian history museums’ narratives at large? Is LGBT+ people’s past is incompatible with other Baltic history narratives or have these stories been so far omitted solely due to a lack of prior research?

Throughout the two years of making the exhibit, we were aware of dissonance that LGBT+ narratives could convey in relation to pre-existing (national) narrative. To unpack this, we analyse the context of the exhibit, the motivation and methods that shaped the project, the challenges with presenting the source material struggles of sexual and gender minorities in the twentieth century, and our own positionalities with in it (as well as that of the museum) based on fieldnotes.

Vabamu is a private museum opened in 2003. The current display, "Freedom without borders", was opened in 2018 (Kõresaar & Jõesalu 2021). Vabamu's goal to address the compelling pasts and enable a platform for inclusive discussions and vibrant opinion. Including LGBT+ stories aligns with the museum's agenda, but how influential has the outcome been thus far?

The new audio-layer "From "such people" to LGBT activism. Stories from sexual and gender minorities in the 20th century Estonia" is part of the project Practices and Challenges of Mnemonic Pluralism in Baltic History Museums (PRG1097, <https://mnemus.ut.ee/project>)

Ene Kõresaar and Rein Murakas: Curator as a mnemonic agent: how Baltic curators position themselves in the field of remembering

The backdrop to the paper is the tension that has accompanied memory and museum studies since the post-communist turn: the simplistic notion among memory scholars that in post-Soviet and post-conflict societies there is a unidirectional top-down relationship between the state and its targeted history policies and the museum. This view saw museum narratives as fulfilling a mandate from the state and did not attribute to the museum the role of an independent mnemonic agent. Moreover, the position of museum professionals themselves in the rapidly evolving and changing field of memory has been obscured. The aim of this presentation is to map the plurality and diversity of positions of curators as 'mnemonic agents' by analyzing data from the 2022 online survey of Baltic museums. It will ask whether and how the positions of curators differ in Estonia, Latvia and Lithuania; and whether and how they differ according to museum types, museum practices, generational and other characteristics. This presentation is a part of research conducted by the Project MNEMUS: Practices and Challenges of Mnemonic Pluralism in Baltic History Museums (2021-25, funded by the Estonian Research Council).

Agnes Aljas and Pirjo Hamari: Itsearviointi vaikuttavuuden tukena: MOI-arviointimalli ja museon monet äänet

Vaikuttavuusketjuajatteluun perustuvalla vaikuttavuudella tarkoitetaan haluttuja muutoksia yhteiskunnassa. Museoita pyydetään todentamaan, että ne toteuttavat ja edistävät omistajatahojensa strategisia tavoitteita, usein vastineeksi rahoituksesta. Useimmat vaikuttavuuden arvioinnit perustuvat kuitenkin kvantitatiivisiin tietoihin ja instrumentaaliseen arvoon. Julkisesta arvosta kertomiseen kuuluvat elementit, kuten yleisökokemus ja identiteetin tunne, puuttuvat usein arvioinneista, eikä yksinkertainen mittaus ota huomioon museoiden

uusien roolien ja yhteiskunnallisen vaikutuksen monimutkaisia ja pitkäkestoisia prosesseja. Mittaus sinänsä ei myöskään käynnistä muutosta.

Osana kansainvälistä yhteistyöprojektia kehitetty MOI-arviointimalli laajentaa museoiden mahdollisuutta hyödyntää vaikuttavuusajattelua toiminnan kehittämässä. Se auttaa arvioimaan ja kehittämään museoiden tapaa osallistaa yhteisöjään ja pohtimaan toimintaa laajemmassa vaikutuksen kontekstissa.

Museoviraston vetämä MOI-projekti päättyi vuonna 2022. Mukana hankkeessa oli 10 kumppania eri puolilta Eurooppaa. Projektin aikana toteutettiin laaja osallistava kuulemisprosessi, johon osallistui yli 1000 eurooppalaista museoalan ammattilaista. Tässä esityksessä käymme läpi, mikä hankkeen osallistujien mielestä oli tärkeintä museoiden yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa. Esitys pureutuu tärkeisiin alueisiin, joilla museot haluavat vaikuttaa yhteiskunnassa, museoiden näkemyksiin niiden uusista yhteiskunnallisista rooleista ja vaikutuspiireistä sekä siihen, minkälaisia ratkaisuja MOI-arviointimalli pyrkii tarjoamaan.

Keskustelujen pohjalta museoiden ymmärtäminen aktiivisina yhteiskunnallisina toimijoina tarjoaa paremmat mahdollisuudet menestyä ja tukee sisäistä muutosta organisaatiossa. Museot korostivat koko organisaation osallistumisen tärkeyttä yhteiskunnallisten vaikutusten suunnittelussa, jotta vaikuttavuutta harkittaisiin laajasti eikä vain johtotasolla. Sisäiseen kehittämiseen kaivattiin työkaluja, jotka tuovat yhteen eri alojen ammattilaisia, edistävät yhteisymmärrystä, heijastavat organisaation käyttäytymistä ja tukevat olennaisesti organisaation innovatiivisuutta.

Keskustelujen pohjalta muotoilimme MOI-mallin neljä vaikuttavuusmoduulia, joita museot pitivät tärkeimpinä: Yhteisöt ja yhteinen perintö; Asianmukainen ja luotettava tieto; Yhteiskunnallinen merkitys; Kestävät organisaatiot ja yhteiskunnat. Vaikka MOI-malli suunniteltiin alun perin museoille, sitä on sovellettu myös muihin kulttuuriorganisaatioihin, koska kysymykset kulttuurin vaikutuksesta yhteiskunnalle ovat ajankohtaisia laajasti.